

3

**GLASNIK SLOVENSKEGA
ETNOLOŠKEGA DRUŠTVA**

BULLETIN OF SLOVENE
ETHNOLOGICAL SOCIETY

UDK 39/497.12/105/

GLASNIK SED LETO 24/1984 ŠT. 3 STR. 51—78 LJUBLJANA FEBRUAR 1985

SLOVENSKA FOLKLORISTIKA

Slovenci in terensko delo pri raziskovanju glasbenega izročila

Slovenska ljudska pesem je péta pesem, poje se ob različnih priložnostih, ob različnih časih in razpoloženjih. Že ob tej preprosti in nepopolni definiciji ni težko ugotoviti, da raziskovanje naše ljudske pesmi tako ni in ne more biti niti domena samo glasbenika (muzikologa, akustika) niti samo tekstologa (lingvisti, filologa, fonetika), temveč ob njih vsaj še etnologa in koreploga. Ta naj bi upošteval funkcijo, ki jo ima péta pesem na terenu. Predpogoj uspešnega raziskovanja je poleg terenske izkušnje torej interdisciplinarni pristop pri obdelavi zbrane gradiva.

Tudi osnovna načela folkloristike, po katerih je potrebno ljudsko blago vedno raziskovati v povezavi z življenjskimi razmerami naroda (pogojenimi zgodovinsko, sociološko, ekonomsko, ekološko ipd.) in gradivo opazovati v zvezi z običaji, ki še žive med ljudstvom, podatke vprašalnic pa dopolnjevati z lastnim preverjanjem in skrbnim beleženjem na terenu, danes ne bi smela biti več nikakršen revolucionarni postopek, temveč vsakdanja praksa sodobne folkloristike.

Slovenska folkloristika se je terenskega zbiranja in raziskovanja ljudske kulture lotila dokaj izvirno. Za začetek¹ organiziranega tovrstnega dela na naših tleh lahko vzamemo leto 1887, ko je Karel Štrekelj, bodoči urednik načrtovane zbirke Glasbene Matice "Slovenske narodne pesmi", v Ljubljanskem Zvonu objavil Prošnjo za narodno blago, na katero so mu zapisovalci iz vseh ljubljanskih pokrajin začeli pošiljati zapise ljudskih pesmi. (Štrekelj je posamične snopiče načrtovane zbirke začel izdajati 1895).

Že zastavljeno in organizirano delo Glasbene Matice se je leta 1905 vključilo v vseavstrijsko zbiralno akcijo (organiziralo jo je avstrijsko prosvetno ministrstvo, vodil pa J. Pomer) za izdajo veličastne zbirke "Narodne pesmi v Avstriji", ki so jo vodili prek deželnih odborov.

Vodstvo slovenskega odbora je prevzel Štrekelj, ki je delo zastavil skrbno, široko in znanstveno neoporečno. Gradivo naj bi zbirali iz pisanih ali tiskanih zbirk, časnikov, knjig in pesmaric, po drugi strani pa bi bilo treba "zapisovati iz ust narodovih" nove, še neznane pesmi in variante že znanih, ki "nam kažejo pravo prožnost narodnega duha", pa tudi umetne pesmi, ki so se "narodu tako prikupile, da jih poje kot svoje". Velja pa si pogledati, "kako jih narod spreminja in si jih po svoje prikuje ter zapuša potomcem."² Zbira naj se torej vse, kar je izšlo iz naroda ali izhaja iz njega.

Do začetka svetovne vojne, torej v razmeroma kratkem času je prek organizirane mreže zbral že več kakor 13.000 zapisov pesmi z melodijami. "Poleg narodnih pesmi (naj se zbirajo) tudi vsi tisti pojavi narodovega življenja, ki se izražajo z glasom in godbo na plesih in zabavah ob veselih in žalostnih dogodkih v življenju. V zbirki naj dobe prostora tudi popevke, ki oklicujejo z njimi počni čuvaji ure, ali ki jih delavci v enakomernem taktu pojo, ko zabijajo v zemljo steber ali vlečejo ladje ali sode; pozabljene ne bodo niti melodije brez besed, niti ne ritmični vriski in kllici, pa niti ne pritrkavanje na zvoni..." je poudarjal Štrekelj v "osnovnih načelih" za zbiranje.³

Vprašalne pole, ki so jih dobili zapisovalci in odboro-vi sodelavci po vseh krajih Slovenije, so vsebovale različne informacije o narodovih pesmih, godbi in plesih. V navodilih odbora za zbiranje na terenu je bilo posebej poudarjeno, da sta pri narodni pesmi besedilo in melodija spojena v živo enoto, zato je vedno zapisovati "brez

popravljanja, črtanja, zanemarjanja tudi sirovih izrazov." S tem lahko sledimo npr. genezo pesmi: "Po dialektičnih oblikah bo de se dalo zasledovati, kako potujejo narodne pesmi".⁴

Za zapisovanje melodij je sestavil navodila Matej Hubad: "Napevov pesmi ni harmonizirati, niti jim pristavljati spremljave, če se ne pojejo s spremljevanjem. Zapisati jih je natančno, kakor jih narod poje, z vsemi razlikami v ritmu, taktu, razvrstitvi tonov in harmonij. Enoglasno, dvoglasno, triglasno ali večglasno..." Če so spremljane z instrumenti, je potrebno zapisati tudi te.⁵ Napeve in plese naj bi zapisali v preprostem glasbenem načinu, vendar naj bi se naznačila absolutna višina tona, v katerem narod poje pesem, dodati pa bi bilo treba še opombe, pojasnila in podobne prispevke. Opisujejo naj se plesi, šege, navade pri katerih se pesmi pojejo. Sploh naj skupaj hodita muzik in etnograf!"⁶

Že Štrekelj in Hubad, kasneje pa predvsem Matija Murko, ki je po Štrekljevi smrti prevzel vodstvo odbora, so opozarjali na pomembnost fonografa pri terenskem delu, zlasti zaradi značilnega večglasja v slovenskem ljudskem petju, ki ga zato na terenu brez te priprave težko natančno zapišemo. Res je že 1907. leta odbor v svoj proračun postavil tudi fonograf, šest let za tem pa so ga končno dobili. Izkoriščeno pa ni bil tako, kakor bi lahko bil. Zaradi varčnosti so po enem letu z njim prenehali snemati; nekaj posnetkov belokranjskega večglasja pa so odborniki le utegnili slišati. Kasneje so posnetke transkribirali, voščeni valji pa se niso ohranili.

Tudi Murkov poziv, da se na terenu ob zapisovanju in zbiranju podatkov čim več fotografira, predvsem zaradi dragega materiala in tehničnih težav ni mogel biti v celoti uresničen.

Vojna 1914—1918 je sicer prekinila dobro zastavljeno zbiralno akcijo in načrtovano izdajo "Narodnih pesmi v Avstriji", zbiralno delo v drugačni organizaciji pa se je še nadaljevalo. "Slovenske narodne pesmi" (1895—1923) so izšle v štirih obsežnih knjigah v izdaji Slovenske Matice kot dragoceno gradivo naše ljudske duhovne kulture. Glasbeni delež v zbirki objektivno vzeto ni na ravni literarnega, priloženi notni zapisi pesmi večkrat ne sledijo Murkovim in Hubadovim navodilom zapisovalcem, ki so bili večinoma glasbeno premalo izobraženi.

Če primerjamo obsežno Štrekljevo zbirko in izvirno delo slovenskega odbora s podobnimi dosežki drugih narodov v tistem času, je potrebno poudariti, da je ta slovenski prispevek etnomuzikologiji v svetu precejšen, tudi po metodološki plati. Tedaj v svetu vodilna "Madžarska šola", imenovana tudi evropska primerjalna glasbena etnologija, ki sta jo vodila Bartók in Kodaly, je praktično delovala po podobnih načelih kakor naš odbor. (Še danes so ta načela osnova vseh terenskih raziskovanj v svetu). Tudi Bartók je poudarjal pomen primerjalnega dela na terenu, iskanje analogij in razlik na določenem etničnem področju, kamor naj bi ob glasbeniku (folkloristu, etnomuzikologu) hodili še filolog, fonetik, koreograf, sociolog in zgodovinar. Ob "pobranih" melodijah naj bi etnomuzikolog v celoti raziskal teren, zbral podatke o godcih, pevcih in plesalcih, opisoval okolje, življenjske navade izvajalcev in razpoloženja ob izvajanju, podrobne opise zvočnih posnetkov pa dodal k zbranemu materialu za poznejše analize. Tako kakor Murko je tudi Bartók poleg zbiranja novih melodij poudaril tudi pomembnost iskanja in beleženja številnih različic ob zbiranju osnovnih pesemskih tipov. Zabeležili naj bi tudi na prvi pogled manj pomembna vprašanja in opazke, glasbene ali splošne etnološke, ki pri kasnejši obdelavi lahko pojasnijo marsikatero etnično posebnost.

Fonograf, ki objektivizira marsikatero subjektivno opažanje zapisovalca na terenu, in fotoaparati sta bila tudi Bartokeva stalna spremljevalca na terenu. Po njegovem mnenju aparat res lahko pomaga raziskovalcu pri delu, nadomestiti pa ga (vsaj zaenkrat) ne more.

Kot praktični glasbenik se je Bartók posvetil notiranju (transkribiranju). Natančna in jasna transkripcija je bila

zanj osnova za nadaljnje analitično delo in primerjalne etnomuzikološke raziskave.

Očitna je torej podobnost metodičnih postopkov pri terenskem raziskovanju Bartókove šole in dela Matije Murka oziroma slovenskega odbora na začetku tega stoletja. Poudariti je treba, da je imel odbor v času, ko je Bartók s Kodalyjem praktično šele začel s terenskim delom,⁷ že izdelano osnovno metodologijo dela, da pa se je kasneje vsekakor oplajal tudi z Bartókovimi izsledki in zgledi.

Madžarska primerjalna etnomuzikologija je kmalu pustila sledi na širokem geografskem prostoru. Dosežki primerjalne metode francoske socialno-psihološke smeri Lévyja-Bruhla, predvsem pa opravljeno delo slovenskega odbora, katerega rezultat je bil Štrekljeva zbirka, pa Bartókovo delo in vpliv, so vodili tudi Franceta Marolta, ki je leta 1934 ustanovil folklorni inštitut pri Glasbeni Matici. Inštitut so sestavljali trije oddelki: za glasbena raziskovanja, za pesemska besedila in za ples. Tak deluje še danes v okviru ZRC SAZU kot Sekcija za glasbeno narodopisje ISN. Leta 1954 je Inštitut dobil prvi magnetofon in od takrat do danes se je v arhivu sekcije nabralo že lepo število terenskih posnetkov. Veliko gradiva je transkribiranega, razporejenega in urejenega v kartoteki inštituta, tudi število znanstvenih objav, publikacij, radijskih in televizijskih oddaj ni majhno. Mreža stalnih in občasnih informatorjev inštituta, s katerimi pokrivamo naše etnično področje, tudi še ni pretrgana.

Izhodišča in metode terenskega dela poznamo, vidimo tudi, da smo Slovenci to dejavnost že zgodaj zastavili izvirno in plodno. Na videz poteka delo kontinuirano in po začrtani poti, v praksi pa se danes očitno marsikje zatika. Zbrano gradivo se kopiči hitreje, kakor ga lahko sproti obdelujemo, premalo imamo strokovnjakov za posamična področja, pa še tem obvezno vzporedno delo in zadolžitve drobijo moči. Zastarela tehnologija (snemalna, reproduktivna, fotografska ipd.) ne lovi več koraka s časom, tudi stalne denarne težave že opravljajo svoje, kar vse ne zagotavlja niti, da ohranjamo že doseženo in da vsaj zavarujemo nabrano in posneto gradivo pred propadom... Kje so šele npr. bazične etnomuzikološke raziskave in večji multidisciplinarni projekti, široko zasnovane in tematsko zaključene raziskave, kakršne so že vrsto let na vzhodu, ali uporaba sodobne elektronske, elektroakustične, video in računalniške tehnologije pri terenskem delu in obdelavi gradiva doma, brez katere si raziskovalnega dela na zahodu danes niti ne zamišljamo več?

Ob skokovitem razvoju pomeni stopicanje na mestu krepko korakanje nazaj! In slovenska etnomuzikologija že lep čas ne napreduje več. Je obnova stanja, v katerem se je znašla, v boljšem notranjem organiziranju etnomuzikološke dejavnosti ali v predlaganem povezovanju inštituta navzven? Ali si morda ne znamo priskrbeti potrebnih denarnih virov za naše delo in pri tem dovolj ne izkoriščamo raznovrstnih družbenih možnosti, ki naj bi nam bile na voljo? Ali pa celo strokovno ne dohajamo več dogajanja v svetu, saj tuja strokovna literatura ne prihaja več niti do najvišjih republiških znanstvenih ustanov (npr. SAZU), medtem ko se v kioskih na policah bohotijo tuje revije in šund vseh vrst. Kaj šele, da bi tuja strokovna literatura prihajala do zbiralcev, ki na terenu delajo samostojno. Strokovnih stikov s tujino praktično sploh ne poznamo več.

Problem kliče po čim prejšnji poglobljeni analizi trenutnega stanja. Do takrat pa se lahko vprašamo:

Doklej bodo še temeljne raziskave narodove naravne in kulturne dediščine sirota Jerica v naši družbeni praksi?

Opombe:

1 Številne priložnostne zbirke slovenskih ljudskih pesmi so bile večinoma poskusi posameznikov, da se v knjižni obliki zbere in ohrani delček bogate ljudske ustvarjalnosti. Do večjega organiziranega zbiranja ljudske pesmi pa je prišlo že leta 1819 na pobudo dunajske

"Gesellschaft der Musikfreunde". To širše zasnovano akcijo je na naših tleh vodila ljubljanska Filharmonična družba. Končni rezultat akcije ni bil velik, bil pa je zato toliko pomembnejši — okrog 100 nabranih zapisov (od tega več kot polovica z napevi) je bilo shranjenih in urejenih v arhivu Društva na Dunaju. Škoda, da se je gradivo do danes večinoma porazgubilo, pa tudi o metodi terenskega dela pri tem zbiranju ne vemo veliko.

2 M. Murko, Velika zbirka slovenskih narodnih pesmi z melodijami, Etnolog III, 1929, 23

3 Ibid, 24

4 Ibid, 24

5 Ibid, 24

6 Ibid, 31

7 1906, prva Bartókova zbirka 20 lastnih zapisov madžarskih kmečkih pesmi

Literatura:

Zmaga Kumer, Etnomuzikologija, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 1977

Béla Bartók, Pourquoi et comment recueille-t-on la musique populaire?, Genève, 1948

Béla Bartók, Yugoslav Folk Music, State University of New York Press, 1978

IGOR CVETKO

Problemi prilagajanja tradicionalnih oblik sodobnemu odrskemu izvajanju

Ljudska glasba (v najširšem pomenu te besede) je nedvomno posebna kulturna vrednota, značilna za posamezno etnično skupino, in je morda poleg jezika najbolj izrazito sredstvo za pojasnitev in opredelitev etnične identitete. V njej se zrcalijo posebnosti kakor tudi prvine, ki so splošno človeške. Ljudska glasba ni nekakšna stalnica, njena moč in posebnost sta tudi v tem, da se spreminja, prilagaja in oblikuje po lastnih zakonitostih v soodvisnosti z najrazličnejšimi razmerami v času njenega porajanja, prevzemanja in preoblikovanja. Ljudska glasba je neločljivo povezana s človekovo usodo in življenjem in je bistvena sestavina skoraj vseh šeg in navad. Ob glasbi človek sprošča najrazličnejša čustva ob veselju, žalosti in delu. Njena podoba je torej hkrati tudi živ izraz ljudi, njihovih navad in načina življenja v konkretnem okolju in času.

Prilagajanje tradicionalnih ljudsko glasbenih oblik sodobnemu odrskemu izvajanju zahteva temeljito poznavanje ne samo glasbenih pojavov, temveč tudi vseh tistih razmer, ki so sooblikovale nastanek takih ali drugačnih glasbenih oblik na določenem območju v določenem času. Odrska predstavitev naj bi imela nekatere svoje "zakonitosti", ki pa smo si jih večinoma izmislili sami in so postale navade in razvada npr. "boljših" folklornih skupin, "slabše" pa jih posnemajo in prevzemajo. Naj za zgled navedem nekaj takih "pravil", ki veljajo za folklor-noplesne skupine: število nastopajočih plesnih parov pri večini plesov je praviloma 8; vsi plesni pari naj bodo enako visoki; noše so uniformirane in zaradi estetske slike barvno "uskajane"; pretirana naličenost plesalk, v novjšem času tudi plesalcev, ker to menda zahteva odrska razsvetljava; pretirani in nenaravni "komercialni" nasmeš plesalk in plesalcev; nenaravno obnašanje na odru, pri živahnejših plesih tudi vriskanje, žvižganje, vpitje in skandiranje; prihod na oder in povezave med posameznimi plesi v spletu so preračunane na različne učinke in na koncu spleta je že skoraj obvezno prepletanje plesnih parov in "divjanje" (slovanski temperament?) po odru; stroga simetrija plesnih figur; godci navadno stojijo neke ob strani odra (največkrat na levi strani) in

so praviloma "našemljeni" v različne in drugačne noše, kakor jih nosijo plesalci itn.

Res je, da morajo npr. plesalci, pevci in godci neka-ko priti na oder, se postaviti, začeti in izvajati zamišljeni in naučeni spored, toda ali se je res treba držati teh omenjenih "pravil", ki jih menda odrska postavitve zahteva? Večina prirejevalcev je prepričana, da je treba odrski postavitvi prilagajati najrazličnejše plesne in glasbene prvine, jih podrežati nepisanim, a splošno priznanim "zakonitostim in pravilom". Ljudsko umetnost je torej treba preoblikovati (urediti, oplemenititi ipd.), sicer je ni mogoče lepo in "pravilno" predstaviti na odru. Seveda a priori ne nasprotujem priredbam in preoblikovanju z vsemi možnimi dobrimi in slabimi posledicami, vedno bi tako preoblikovane predstavitve morali imenovati z drugim imenom, saj ne predstavljajo več izvorne ljudske umetnosti, značilne za določeno okolje in čas, pač pa nekaj, kar živi v predstavi tega ali onega prirejevalca, preoblikovalca oziroma ustvarjalca.

Predstavitve tradicionalnih oblik na odru je odvisna tudi od dobrega okusa prirejevalca, ustvarjalca in njegove umetniške moči. Na drugi strani pa je seveda odvisna tudi od izvajalskih sposobnosti in možnosti, tako subjektivnih kakor objektivnih, posamičnih plesnih in pevskih folklornih skupin.

Ob vsej pestrosti in neizmernem bogastvu ljudskega glasbenega izročila jugoslovanskih narodov in narodnosti opazamo skoraj pri vseh odrskih predstavah nekakšno uniformiranost v izboru in načinu predstavitve. Koliko folklorno plesnih skupin v Jugoslaviji pleše skoraj enake plese, npr. "originalne" šopske plese, plese Bunjevcev, komitske plese, plese iz Vranja, Šumadije itn. Nekatere preoblikovane tradicionalne oblike manjšega območja so že postale sinonim in nadomestilo ljudske umetnosti za večje zaključene etnično območje; če želi kdo v Jugoslaviji (in drugod) predstaviti ljudsko galsbeno plesno izročilo slovenskega etničnega območja, bo zagotovo predstavil t.i. gorenjske plese, ki veljajo za tipične slovenske plese v za Slovence tipični narodni noči (z avbo itn.) ob spremljavi tipičnega slovenskega instrumentalnega sestava s harmoniko, klarineti, kontrabasom.

Koreografi in prirejevalci ponujajo različnim skupinam svoje izdelke, ki često nimajo skoraj nič skupnega z izvorno obliko ljudskega glasbenega izročila določenega območja. Zanimiva bi bila preglednica sporeda folklornih plesnih in pevskih skupin. Zanimivo bi bilo tudi kritično prebrati vse razlage k posamičnim točkam v koncertnih knjižicah, posebno še v tistih, ki so napisane v več jezikih in so namenjene tujcem. Prepričan sem, da bi tovrstna podrobnejša raziskava bila zelo poučna in več kot zanimiva.

Glavni problem prilagajanja tradicionalnih oblik sodobnemu odrskemu izvajanju vidim v tem, da smo si ustvarili dokaj ustaljeno in uveljavljeno podobo o tem, kako naj odrsko izvajanje prikazuje tradicionalne oblike. Ta podoba se je zakoreninila v zavest prirejevalcev in oblikovalcev, tistih, ki tako ali drugače omogočajo obstoj nastopajočih, organizatorjev najrazličnejših prireditev, gledalcev in poslušalcev v domovini in drugod.

Nazoren zgled iz bližnje preteklosti:

Spomladi 1983. leta me je umetniško vodstvo 47. festivala Maggio musicale fiorentino (Firenze — Italija) naprosilo, da bi za ta svetovno znani festival pripravil poseben spored, s katerim bi italijanski javnosti predstavil del ljudske glasbene ustvarjalnosti v Jugoslaviji. S sodelovanjem in pomočjo kolegov iz vseh naših republik mi je uspelo (o tem sem prepričan) sestaviti zanimiv, raznovrsten, tudi vabljev spored, predvsem pa strokovno neoporečen in realen prikaz dela današnje ljudske glasbene umetnosti. Zavedajoč se velike odgovornosti sem nekatere pevske in godčevske skupine obiskal, tako v BiH, Hrvatski in Sloveniji, za druga območja pa so bili načrtovani obiski za začetek leta 1984. Tehnično, organizacijsko stran (tudi del stroškov) gostovanja v Italiji je prevzel Kulturni in kongresni center Ivan Cankar v Ljubljani, kjer naj bi bila tudi prva javna predstavitve pred

turnejo. To naj bi bil eden od prvih poskusov, da bi avtentično ljudsko glasbeno umetnost enakovredno predstavili v družbi (kakor tudi z enakimi pogoji) svetovno znanih izvajalcev t.i. resne glasbe. Vse je bilo že natančno dogovorjeno, natisnjen je bil tudi spored. Februarja 1984 je prišla v Ljubljano posebna delegacija tega festivala z odgovornim umetniškim vodjem. Na zaključnih pogovorih se je zataknilo in vsa zamisel je padla v vodo. Zakaj? Kljub dogovorom o avtentični in strokovno neoporečni predstavitvi ljudske glasbene ustvarjalnosti v Jugoslaviji je umetniški vodja, znani skladatelj Luciano Berio, hotel izsiliti nekatere spremembe, kakor npr.: vsi nastopajoči pevci in pevke iz vse Jugoslavije naj bi pripravili še posebne "spektakularne" točke. Skupaj naj bi namreč zapeli kako znano pesem (v katerem jeziku?); za konec spektakla bi s skupinskim plesom v različnih nošah, s skupnim petjem in igranjem na vsa glasbila "umetniško nadgradili" znan jugoslovanski glasbeni motiv (??) in sicer prav tako, kakor so si ga zamislili on in njegovi pomočniki. Skratka: od prvotno resno zamišljene in dogovorjene predstavitve dela avtentične ljudske glasbene umetnosti v Jugoslaviji naj bi odstopili v korist cenejših, izmišljenih in samovoljno preoblikovanih, ponarejenih tradicionalnih oblik, da bi potešili — po njihovem — razvajeno in poznavalsko publiko. Moj odgovor je bil kratek: "Za tovrstno predstavitve si najemite poklicni cirkuški, folklorni ali operetni ansambel."

Poleg romantičnega prikazovanja nekaterih šeg in navad pogosto prikazujemo še razne plesne, instrumentalne in pevske zvarke, ki naj bi bili "atraktivni", "representativni", "lepi", in da bi to dosegli ponarejeno dejstvo, samovoljno preoblikujemo tradicionalne oblike do nespoznavnosti, ker "odrska postavitve to zahteva". Prilagajanje tradicionalnih oblik sodobnemu odrskemu izvajanju je zelo odgovorno delo, posebno še, če tako prepogosto izkrivljeno "prilagajanje" predstavljamo in poimenujemo z nepravimi izrazi in ne rečemo bobu bob. Zgled: stare ljudske plese (od kdaj?) iz egejske Makedonije v Izvirnih nošah (?) spremlja tipični narodni instrumentalni orkester v sestavi: harmonika, klarinet, violina, trobenta, tapan, kitara in bas. Taka je bila napoved na 14. mednarodnem folklornem tekmovanju (14. Concorso folcloristico internazionale, Gorizia — Italija) 24. avgusta 1984 v Gorici, za nastop folklorne skupine "Branko Radčević" iz Zemuna. Za nameček pa je uradna napovedovalka najavila še ples, ki se naj bi v izvorniku imenoval "Zigeunerštänze aus Vojvodina" (!?).

Kaj vse človek vidi, sliši na festivalih, tekmovanjih, koncertih, televiziji in radiu, ploščah itn.

Se moramo (tudi na tem področju) res vedno sprenevedati?

JULIJAN STRAJNAR

Nekateri problemi interdisciplinarnega raziskovanja ustnega slovstva

Ob razpravljanju o interdisciplinarnem raziskovanju se velja ustaviti ob povezovanju in dopolnjevanju folklorističnih disciplin in sodelovanju folkloristike z drugimi zgodovinskimi in družbenimi vedami. Nekateri poskusi interdisciplinarnega sodelovanja in tovrstne razprave¹ so pokazale, da interdisciplinarnosti ni mogoče zožiti le na izvedbeno-praktične probleme, ampak je interdisciplinarnost izrazito teoretično vprašanje, saj se dotika temeljev usmeritve posamične stroke, njenih metodoloških izhodišč in ciljev.

Referat poskuša le v grobih obrisih pokazati nekatere probleme nepovezanosti že znotraj folklorističnih disciplin samih in vzroke še težjega povezovanja folkloristike z drugimi zgodovinskimi in družbenimi vedami.

Prvi in morda največji problem nemožnosti interdisciplinarnega dela vidim v nepovezanosti med samimi folklorističnimi disciplinami, ko npr. raziskovalci besedil preprosto prezrejo etnomuzikološke raziskave istega gradiva in obratno. Jasno je, da je pesem v svoji celoti (besedilo in melodija) oblikovno, funkcijsko, metrično, družbeno-kontekstualno povsem nekaj drugega kakor golo besedilo, iztrgano iz etnomuzikološkega okvira, saj melodija pokaže včasih povsem drugačno funkcijsko sliko pesmi, kakor jo določi tekstolog sam. Kaže, da folkloristi med seboj ne morejo vzpostaviti raziskovalnih stikov, čeprav se vsako leto srečujejo na skupnih kongresih.²

Enak problem je spregledovanje gradiva drugih folkloristov. Raziskovalci ustnega slovstva redko upoštevajo gradivo drugih kolegov, ki se vsako leto zbira v zbornikih in na kongresih pod skupnim naslovom Po sledih najstarejše kulturne dediščine. Neupoštevanje spoznanj drugih folklorističnih disciplin kaže, da se tudi raziskovalci ustnega slovstva zapiramo v včasih nesprejemljivo specializacijo. Ta pa sama ne more dovolj upoštevati povezanosti pojavov, iz česar izhaja tudi nezmožnost večjega sintetičnega dela.

Če se discipline ne povezujejo med seboj že znotraj svoje vede, je stanje toliko slabše, kadar gre za sodelovanje z drugimi sorodnimi ali različnimi zgodovinskimi in družbenimi vedami. Preden navedem nekaj zgledov, bi se rad na kratko ustavil ob splošnih načelih interdisciplinarnosti.

Vse zgodovinske in družbene vede s folkloristiko vred danes vse bolj poudarjajo potrebo po "totalnosti" raziskav oz. po natančnem preučevanju "konkretne zgodovinske celovitosti"³, hkrati pa se stroke in strokovnjaki tudi zavedajo pomena specialnih raziskav, zato iščejo pametno medsebojno delitev dela. To spoznanje je toliko nujnejše, ker se raziskovalne meje med strokami vedno bolj zabrisujejo oz. so nejasne. Zato so "prestopi" iz ene vede v drugo vedno pogostejši, a nič posebnega, ker relativizirajo nekdanjo "svete" samostojnosti razumemo kot nujnost pri "totalnem" preučevanju. Prepletanje in preskokki ved v ničemer ne ogrožajo, relativizirajo samo nekdanjo nesmotrno "opredeljenost" in včasih preozko zamejitev, saj nobena stroka sama v sebi ni tako popolna in zaokrožena, da bi mogla dati celotno sliko določenega dogajanja. Prav spoznanje o dotikih in delnem prekrivanju raziskav različnih strok, bi moralo biti izhodišče interdisciplinarnega sodelovanja, predmet pogovora pa tiste točke, kjer se stroki v raziskavah pokrivata, in teoretični premisleki in vplivi strok med seboj, pri čemer bi morali upoštevati, da je "razbitost sveta in človeka med različna, znanstvena področja . . . spregledala družbeno celovitost"⁴ in da se je z vso večjo specializacijo nakopičilo veliko pomembnega znanja, nismo pa dobili pravega odgovora na vprašanje "o bistvu zgodovinskega razvoja, družbe, človeka."⁵ Problem je torej v pomanjkanju "sintetičnega duha"⁶, rešitev pa se nakazuje v raziskovalnem povezovanju strok, torej v interdisciplinarnosti, ki bo pokazala tudi možnosti delitve dela med njimi.

Nekateri problemi preučevanja ustnega slovstva se s tem pokažejo v povsem novi luči. Po eni strani gre za tesno povezanost vede z drugimi strokami, npr. slavističnimi disciplinami, na drugi strani pa za nenehno poudarjanje samostojnosti folkloristike oz. discipline o preučevanju ustnega slovstva. Praksa kaže, da folkloristika v stiku s slavističnimi disciplinami vse bolj poudarja le svojo specifično vlogo (kar ni slabo), pri tem pa obravnava ustnega slovstva ne zna potegniti iz slavističnih raziskovalnih principov in ne postavlja ustnega slovstva v širši družbeno-funkcijski okvir, kakor bi ga zaradi svoje deklarirane specifičnosti morala. Nekateri referati v zbornikih ZDFJ kažejo, da prav folkloristi ne priznavajo te specifičnosti, saj nekateri raziskovalci uporabljajo že zastarele raziskovalne postopke literarne zgodovine, ko se še vedno (in samo) vse preveč ukvarjajo z vsebinsko, besedno in verzno analizo besedil, namesto z "ozadjem" (ne pozitivističnim!), z družbenim kontekstom pesmi. To

izhaja iz teoretične opredeljenosti posamičnih raziskovalcev,⁷ ki jih pri preučevanju ustnega slovstva zanimajo predvsem trije vidiki: 1. zgodovinsko-genetični, 2. motivno-tematski in 3. jezikovno-oblikovni. To je vse nujno in potrebno, vendar samo ti vidiki le delno potrjujejo misel o posebni avtonomni sestavi in poetiki ustnega slovstva, saj manjka ena važnejših prvin preučevanja, to je "ozadje" ali funkcijsko-družbeni vidik. Brez tega (lahko bi bil zajet v zgodovinsko-genetičnem okviru) pa razprave o ustnem slovstvu mirno lahko prepustimo slavističnim disciplinam.

"Ozadje": Folkloristi že nekaj časa vemo, kar spoznava sodobna filozofija, ki gradi na psihoanalizi (Lacanovci), da imamo npr. v legendah, bajkah, pravljicah itn. opraviti z "nerealnim", ki deluje in živi kot realno. Kakor koli že imenujemo "neresnico" resničnosti, bodisi kot Heideggerjev fenomen ali Lacanovo fantazimo ali nezavednost ali Marxovo simbolnost, bi moral folklorist prodati skoznje in dati "označevalno interpretacijo" ali drugače, razložiti bi moral življenje in funkcioniranje te resničnosti, da bi lahko posredoval in dialektiziral njeno danost,⁹ ki jo iščejo filozofi, zgodovinarji, sociologi, jezikoslovci itn. S tem pa bi folkloristika tudi sebi odgovorila o resnici življenja ljudstva, ki ga raziskuje. Odpirajo se tudi možnosti folkloristične teoretične opredeljenosti in možnosti za interdisciplinarno sodelovanje z drugimi strokami, med katerimi naj na prvem mestu omenim etnologijo in še sociologijo, ki pa ju iz svojega referata izpuščam. O sodelovanju z etnologijo je bilo že veliko povedanega in napisanega in tu se v nekaterih republikah stanje vedno bolj spreminja v prid interdisciplinarnosti.

Poudariti velja, da v interdisciplinarnem delu folkloristika ni samo potrošnik rezultatov raziskav drugih strok, ampak bi tem morala nuditi svoja znanstvena dognanja. Če npr. sociologija v raziskavah človekovega življenja ali umetniškega hotenja in morda pri preučevanju ustnega slovstva kot gradiva s svojo metodo ne more "dialektizirati" določene danosti zaradi nepoznavanja specifičnega "ozadja", se bo morala opreti na folkloristiko, če ji slednja seveda že lahko to "ozadje" razloži. Marksistična teorija in z njo tudi sociologija razlago pogrešata, ker je Marx navajal le vzroke, ki so vodili do "nepravega" — simbolnega dožemanja sveta — torej do "neresnice". S kritiko jo je seveda ukinjal in s tem spodbil možnost, ki jo vidimo folkloristi, da lahko pojav nerealnega deluje in živi kot realno, ne samo kot "poetična lepota", temveč da v določenem času, prostoru in družbi nerealnost živi kot bit bivajočega. Folklorist mora v ustnem slovstvu osvetliti "neréalnost" kot živo resnico nekega življenja in ne samo kot poetično lepoto. Pri tem pa si moramo pomagati z drugimi strokami, ki bodo naša spoznanja na svoj način dopolnjevale.

Če se bo folkloristika in z njo veda o ustnem slovstvu želela izviti iz zaprtosti in verbalnega dokazovanja svoje emancipiranosti, bo na svojih specialističnih raziskavah morala zgraditi širšo sintezo, ki pa je nemogoča brez interdisciplinarnosti. Interdisciplinarnost pa je nemogoča brez resnične emancipacije stroke, ta pa izhaja iz lastne teoretične opredeljenosti. Teoretično vprašanje interdisciplinarnosti bi zato moralo biti vključeno v temelje folkloristične vede.

Opombe:

1 O možnostih interdisciplinarnega sodelovanja med etnologijo, folkloristiko in slavistiko je tekla beseda na posvetovanju februarja 1980 v Ljubljani. Referati in diskusije s tega posvetovanja so bili objavljeni v Glasniku SED št. 3, 1980. O povezovanju etnologije z drugimi družbenimi vedami pa glej razpravi:

Ivan Šprajc, *O razmerju med arheologijo in etnologijo*, Knjižnica Glasnika SED št. 5, Ljubljana 1982, str. 100.
Slavko Kremenšek: *Etnologija-zgodovina-sociologija* (:Etnološki razgledi in dileme:), Knjižnica Glasnika št. 11, Ljubljana 1983.

- 2 Na to je opozoril etnomuzikolog Cvijetko Rihtman v članku O pitanjima iz oblasti epike, Zbornik radova SUFJ, Sl. Brod 1976, Zagreb 1981, str. 341.
- 3 Slavko Kremenšek, Etnologija-zgodovina-sociologija, str. 45
- 4 Ibid.
- 5 Ibid.
- 6 Ibid.
- 7 Glej: Tvrтко Čubelić, O metodičkom i metodološkom aspektu u pristupu proučavanja narodne književnosti, Zbornik radova SUFJ, Slavonki Brod 1976, Zagreb 1981, str. 185—191.
- 8 Folkloristi se preveč radi zatekajo le k vsebinskim analizam pesmi, ki pa so le delček in začetek preučevanj. Prav tako bi folkloristi morali opustiti (glej referate v zbornikih SUFJ) široke estetske analize, ker to lahko bolje opravi literarna teorija, saj estetskost za folklorista sploh ni primaren problem. Zaradi vedenja o posebni poetiki ustnega slovstva, folkloristika le korigira in dopolnjuje napačne literarno-teoretične ocene estetskosti.
- Za folklorista bodo še vedno zanimiva tudi preučevanja o razmerju med ustnim in "visokim" slovstvom, vendar ne na način, ki ga kažejo referati v naših zbornikih. Folkloristi vse preveč govorijo o pisateljevih postopkih pri adaptaciji ustnega slovstva v literaturi, kar bi spet lahko in morali prepustiti literarni zgodovini in teoriji. Nestrokovnost tovrstnega folklorističnega dela kaže referat Dare Vučinić-Varga, Folklor i njegova adaptacija na pisanom tekstu u književnom opusu Marka Miljanova; Etnološki pregled br. 16, Beograd 1981, str. 53-56. Omeniti velja še to, da je z istim referatom predstavljala avtorica jugoslovansko folkloristiko na 10. mednarodnem kongresu antropoloških in etnoloških ved leta 1978 v Indiji.
- Podobne literarno-teoretične, estetske, čustvene in nacionalne posplošitve najdemo tudi v referatih književne sekcije na 1. skupnem kongresu etnologov in folkloristov v Rogaški Slatini leta 1983. Referati nemalekkrat opozarjajo, da avtorji v svojo specifično vedo prenašajo metode drugih strok (v tem primeru literarne zgodovine), s tem pa seveda onemogočajo emancipacijo svoje stroke.
- 9 Slavoj Žižek, Filozofija skozi psihoanalizo, zbirka Analecta, Ljubljana 1984.

MARKO TERSEGLAV

50 let folklornega inštituta

Čeprav so znana prizadevanja za zbiranje ljudskih pesmi na Slovenskem že v 18. in še bolj v 19. stoletju, se je zares načrtno in strokovno delo na tem področju začelo šele pred 50 leti, ko je bil leta 1934 ustanovljen etnomuzikološki inštitut. Na 6. redni seji odbora Glasbene matice, 21. 8. 1934 je bilo namreč sklenjeno, da se ustanovi **Inštitut za raziskovanje slovenske glasbene folklore**, katerega vodja bo France Marolt. Sestavljen je bil tudi pismeni dogovor (ustanovna listina Inštituta), ki poleg formalnopравниh zadev prinaša tudi načrt dela bodočega Inštituta. Omenimo naj le nekatere važnejše programske točke:

1. Zbirati je treba vse dosegljive zapise narodnih pesmi in skrbeti za njihovo dopolnilo, sestaviti je torej treba čim popolnejšo zbirko slovenske glasbene folklore.
2. Zbrano gradivo je potrebno urediti, katalogizirati, muzikološko raziskati in pripraviti kritično knjižno izdajo.
3. Potrebno je zbrati znanstvene publikacije, ki se nanašajo na slovensko glasbeno folkloro.
4. Ustvariti stike z vsemi sorodnimi tuzemskimi in inozemskimi inštituti.
5. Delo mora zajemati predvsem zapisovanje in fonogra-

grafiranje folklornega gradiva po neraziskanih in neobdelanih pokrajinah celotnega slovenskega etničnega prostora.

6. Restavracija slovenskih glasbeno-folklornih znamenitosti s pomočjo tonskega filma.

Delo bodočega Inštituta je bilo tako konkretno precizirano, da presega okvir ustanovnega dogovora in je v njem čutili Maroltovo avtorstvo. Zato imamo lahko Franceta marolta za idejnega ustanovitelja Inštituta, čeprav ga je pravno ustanovila Glasbena matica.

Kmalu po ustanovitvi je bila v Glasbeni matici prva seja o delu in načrtih Inštituta. V prvih letih delovanja je Marolt pridobil za Inštitut štiri obsežne zbirke zapisov, skupaj s Stankom Vurnikom je v Etnografskem muzeju začel pregledovati zbirko OSNP, navezal je prve stike s tujimi ustanovami, poskušal je nabaviti tudi snemalne aparate.

Ko je bila leta 1939 ustanovljena Akademija znanosti in umetnosti (AZU), se je porodila misel, da bi folklorni inštitut priključili AZU, do česar pa ni prišlo, pač pa je leta 1940 banska uprava spremenila Inštitut v poseben referat svojega prosvetnega oddelka in ga poimenovala v **Glasbeno-narodopisni referat**.

Decembra 1945 se je Inštitut pod imenom **Glasbeno-narodopisni inštitut** priključil Akademiji za glasbo, leta 1949 pa je prešel pod upravo ministrstva za kulturo in znanost.

1951. leta je po Maroltovi smrti prevzel vodstvo Inštitut dr. Valens Vodušek.

Leta 1954 je Inštitut dobil terenski magnetofon in začelo se je načrtno terensko snemanje.

1955 je dr. Vodušek pripravil in izpeljal načrt znanstvene katalogizacije in ureditve arhiva. Teklo je načrtno terensko delo, izdaja gradiva in znanstveno delo v Inštitutu, ki sodeluje tudi z drugimi ustanovami.

Leta 1968 se je pričela reorganizacija dela Sekretariata za kulturo in prosveto, kamor je sodil Inštitut, in Sekretariat ni bil več pristojen za financiranje GNI. Po nekajletnih razpravah se je Inštitut (1. 1. 1972) priključil SAZU kot **Sekcija za glasbeno narodopisje** pri Inštitutu za slovensko narodopisje.

Kljub vsem upravnim in prostorskim stiskam in spremembam je Inštitutu uspešno opravljal svoje delo, nadaljeval je široko zastavljen Maroltov načrt, obenem pa je iskal nove strokovne poti in znanstveno nadgrajeval Maroltovo folkloristično teorijo, se vključeval v sodobna strokovna iskanja in gibanja, sodelavci pa so bili vseskozi navzoči v slovenskem javnem, strokovnem in društvenem življenju. Marsikatera strokovna in društvena akcija v Sloveniji in Jugoslaviji je stekla prav iz Inštituta. Poleg tega pa je Inštitut posvečal veliko pozornost dokumentaciji slovenske etnomuzikološke dediščine, zato je danes v arhivu Selcije:

1. nekaj čez dvajset tisoč rokopisnih pesemskih in plesnih zapisov, katerim je prišteta zbirka OSNP spred 1. svetovne vojne z okrog trinajst tisoč zapisi;
2. 1258 magnetofonskih trakov s 37.444 posnetki slovenskih ljudskih pesmi in inštrumentalnih melodij, ki so jih od leta 1955 posneli sodelavci GNI na celotnem slovenskem etničnem ozemlju;
3. kseroks kopije zapisov Vrazove, Korytkove, Cafove in drugih zbirk 19. stoletja, ki jih hranijo NUK in druge slovenske, jugoslovanske in tuje ustanove;
4. zbirka 921 zapisov slovenskih ljudskih plesov v mednarodni plesni pisavi — labanotaciji, ki jo je v Jugoslaviji uvedel prav GNI;
5. zbirka etnoloških podatkov o godcih, glasbilih, pevcih, načinu petja, šegah, nošah, verovanjih, raznih opravilih itn., ki so vsebinsko urejeni in pomenijo dopolnilno gradivo glasbenega oz. plesnega izročila — skupaj 1250 ENOT;
6. fototeka s 4636 negativni in diateka s 616 barvnimi posnetki;
7. zbirka 32 dokumentarnih filmov (3—16 mm, 29—8 mm, 7 črno-belih, 25 barvnih — šest filmov je ozvočnih);

8. pregledna kartoteka rokopisnih zapisov in transkribiranih zvočnih posnetkov.

Več o raziskovalnem in znanstvenem delu Inštituta oz. njegovih sodelavcev je zapisano v katalogu dr. Zmage Kumer Ob 50-letnici ustanovitve folklornega inštituta, ki je izšel oktobra 1984 ob razstavi ob inštitutovem jubileju. Iz kataloga so tudi navedeni podatki.

Petdesetletno delo Inštituta je poskušala prikazati tudi priložnostna razstava v Prešernovi dvorani SAZU, ki je bila za obiskovalce odprta v drugi polovici oktobra. S slovesno otvoritvijo razstave (16. 10. 1984), ki so se je udeležili številni domači in tuji gostje, prijatelji in sodelavci Sekcije, je bilo tudi slovesno obeležen 50 letni jubilej.

Vse navzoče je pozdravil dr. Milko Matičetov, upravnik Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU in dejal, da je praznovanje ene od sekcij inštituta praznik za celo slovensko narodopisno družino in zaželel sodelavcem Sekcije še mnogo uspešnega dela.

Nato je dr. Matjaž Kmecl, republiški sekretar za kulturo, pozdravil in v svojih besedah poudaril pomen ustanovitve folklornega inštituta, katerega delo se je že takrat navezovalo na zelo žlahtno "in staro tradicijo slovenske etnološke vede, ene najstarejših ved, ki se je intimno vključevala v sodobno prerajanje Slovencev, v njihovo oblikovanje v sodobno narodno skupnost." Po njegovih besedah ta veda še danes opravlja pomembno nalogo v mreži slovenskih narodnih institucij, nas na nek način vse skupaj opredeljuje in nas oblikuje v naši nacionalni zavesti. Zato je po njegovem 50-letnica Folklornega inštituta praznik naše skupne slovenske kulture.

Pozdrave in čestitke predsedstva SAZU je posredoval akademik dr. Bratko Kreft, podpredsednik SAZU, ki je v delu inštituta poudaril ogromen trud.

O delu Sekcije oz. Inštituta je ob pozdravu govoril tudi direktor Znanstveno-raziskovalnega centra SAZU dr. Mitja Zupančič, ki je še posebej omenil prispevek Inštituta oz. Sekcije pri raziskovanju celotnega slovenskega etničnega ozemlja, torej tudi zamejstva.

Dela in jubileja Sekcije so se spomnili še gostje iz drugih republik. V imenu Akademije znanosti in umetnosti BiH iz Sarajeva je udeležence pozdravil in jim voščil dr. Cvijetko Rihtman; v imenu Zavoda za istraživanje folklorja iz Zagreba dr. Jerko Bezić, ki spremlja delo Sekcije oz. Inštituta že več kot 30 let; Mlica Matič je zastopala Etnografski muzej iz Beograda in predsedstvo Srbskega folklorističnega društva, Radmila Petrovič pa je zaželela še mnogo uspešnih let v imenu sodelavcev Muzikološkega inštituta SANU. V imenu tujih gostov je voščil B. Sárosi, ki je pozdravil kolege iz Sekcije še v imenu Muzikološkega inštituta pri madžarski akademiji znanosti.

Po slovesnih pozdravih je spregovoril dolgoletni direktor Glasbeno-narodopisnega inštituta dr. Valens Vodušek, ki je v svojih besedah kritično osvetlil preteklo, predvsem predvojno in medvojno delo Inštituta, v zaključnih besedah pa je orisal načrte in delo ustanove pod njegovim vodstvom.

S tem je bila tudi odprta razstava v Prešernovi dvorani SAZU, ki je skušala prikazati zgodovinsko pot Inštituta, njegovo terensko in kabinetno delo, znanstvena prizadevanja, pa tudi specifično delo, ki ga Sekcija za glasbeno narodopisje opravlja v slovenskem kulturnem prostoru.

Ob jubileju so sodelavci Sekcije pripravili dvodnevno posvetovanje na temo Ljudska glasba in sodobnost. Udeležili so se ga tudi gostje iz drugih jugoslovanskih republik, iz Italije, Avstrije, Nemčije in Madžarske. Referati s tega posvetovanja bodo objavljeni v naslednji številki Traditiones.

Širša-zunanja manifestacija jubileja pa je bila obeležena z javno radijsko oddajo Slovenska zemlja v pesmi in besedi, ki je bila 16. 10. 1984 v okrogli dvorani Cankarjevega doma.

MARKO TERSEGLAV

POLEMIKA, RAZMIŠLJANJA...

Nekaj misli o transkribiranju tujih imen v naši literaturi

V prevodih tuje etnološke in etnologije zadevajoče literature opažamo v zadnjem času težnjo k fonetičnem zapisu tujih lastnih, zlasti etničnih imen, pa tudi izrazov, ki označujejo to ali ono kulturno prvino. Rezultati teh poskusov so često tako zavajajoči in naravnost napačni, da se lahko resno sprašujemo o upravičenosti takega ravnanja. Zgledi, s katerimi bom skušal to trditev utemeljiti, se nanašajo predvsem na etnologijo in arheologijo obeh Amerik, ker mi je to področje nekoliko bolj poznano, gotovo pa podobnih spodsrljajev ne manjka, tudi ko gre za druge predele sveta.

Če na primer pregledamo v knjigi *Verstva sveta*¹ poglavje "Azteki in Maji" (str. 67—81), zasledimo že samo v tem toliko napak, da bi bilo vsekakor preveč utrajajoče, če bi navedel vse. Med imeni bogov so omenjeni Kvecalkoatl namesto Kecalkóatl (*Quetzalcóatl*), Ksolotl namesto Šólotl (*Xólotl*), Huicilopohtli namesto (H)uicilopóchtli² (*Huitzilopochtli*), Ksipe Totek namesto Šipe Tótek (*Xipe Tótec*) itn. Sovladar pri Aztekih ni bil Kihuakoatl (str. 72) temveč Si(h)uakóatl (*Cihuacóatl*), v Gvatemali žive Indijanci Kičé (*Quiché*) in ne Kvičé, podzemlje v njihovi mitologiji se ni imenovalo Ksibalba, marveč Šibalbá (*Xibalbá*; str. 78), ime dvajsetega dne v azteškem mesecu ni bilo Ksohitl (str. 79), temveč Šóčitl (*Xóchitl*) itn., itn. Prav v imenih dni azteškega in majevskega kalendarja se napake kar vrstijo (str. 79). Fonetično so zapisana celo nekatera krajevna imena, npr. Uksmal in Čičen Ica (str. 79). Prvo je sploh napačno transkribirano (orig.: *Uxmál*, izg. *Ušmál*), drugo pa se na strani 71 pojavlja tudi v lokativu: "v Čičen lci". Toda izvorna oblika je *Chichén Itzá* — torej s poudarjenim -a. Zaradi tega bi bilo nemara pravilneje pisati: *Chichén Itzája*, v *Chichén Itzáju* itn. Takšno sklanjanje tega imena najdemo v *Zgodovini v slikah*³. Napak je v omenjenem poglavju *Verstva sveta* še veliko, vendar naj kot dodatno zanimivost navedem le še to, da se na str. 69 pojavita kot pridevka boga "Kvecalkoatla" imeni *Ce Acatl* in *Nahui Ehecatl*; nič hudega sluteči bralec, ki mu razni atributi starodavnih mehiških bogov niso ravno vsakdanja skrb, bo ob vseh drugih pravilno in napačno zapisanih imenih pač gotovo tudi ti prebral tako, kakor sta napisani. Toda ne! Tu je zanka! Ti imeni sta namreč, kdove zakaj in po kakšni logiki, zapisani v izvorni španski obliki in ju je treba prebrati: *Se Ákatl* in *Ná(h)ui E(h)ékatl*.

Podobne napake in nedoslednosti najdemo (brez veliko truda) tudi v zbirki *Ljudstva sveta*. Opozoril bi zlasti na transkripcijo in pregibanje etničnih imen, seveda pa se bom tudi tu omejil na nekaj najbolj izrazitih zgledov. V Drugi knjigi⁴ se na str. 76 začne poglavje "Vičoli". Če bi se to ime indijanske skupine v zahodni Mehiki v resnici tako izgovarjalo, bi bil španski izvirnik "Vichol", ne pa *Huichol*, kakor se to ime dejansko zapisuje. Imena nekaterih ljudstev so transkribirana tako, da jih je naravnost težko prepoznati. Na str. 123 in 156 so omenjeni gvatemalski "Kiči". Iz te oblike nepoučen bralec pač težko ugane, da je pravo ime tega ljudstva Kičé (*Quiché*), ne pa mogoče Kič ali Kičo. Verjetno bi bila ustrežnejša oblika nominativa množine Kičéji, še zlasti, ker je e poudarjen. Podobno beremo na str. 392 in dalje: "Gvarani", "Gvaranov". Ker ime tega južnoameriškega ljudstva ni "Gvaran" marveč *Guarani* (s poudarjenim -i), bi bili tudi v tem primeru bližje izvirniku z oblikami "Gvaraniji", "Gvaranijev". Tudi če končni -i ni poudarjen,

Ob 50 letnici Folklornega inštituta: prizor s posvetovanja Ljudska glasba v sodobnosti in prizor z javne radijske oddaje Slovenska zemlja v pesmi in besedi. Foto: Naško Križnar.

se zdi bolje, če ga v množini in pregibanju ohranimo s podaljšavo z -j-, npr. "Kogiji", "Kogijev", ne pa "Kogi", "Kogov" (str. 196) — nominativ ednine je namreč **Kogi**. Takšni množinski obliki imen na -i ustreza oblika "Zunjiji" v Peti knjigi **Ljudstev sveta**⁵ na str. 153 (izvirna edninska oblika: **Zuñi**). Po drugi strani pa se takšna podaljšava z -j- ne zdi dopustna v oblikah "Nahuji" in "Kečujji" (Druga knjiga, str. 157, str. 220); po analogiji s transkripcijami in pregibanjem drugih imen v omenjeni knjižni zbirki, brzokone pa tudi po pravilih slovenskega jezika, bi namreč v teh primerih morali pričakovati prvi sklon ednine v oblikah "Nahu" in "Keču" ali "Nahuji" in "Kečujji" ali nemara "Nahujo" in "Kečujo", morda pa tudi "Nahuja" in "Kečuja". Toda pravilni obliki sta "Náhua" (**Nahua**) in "Kéčuá" (**Quechua**). Nanju, resnici na ljubo, v besedilu sicer tu in tam naletimo, toda če naj bi takšne množinske oblike sprejeli kot ustrezne, tedaj bi jih pač smeli uporabljati tudi, kadar v tekstu ne uporabimo nominativne oblike ednine. Pri teh oblikah ne gre za enostavno podaljšavo z -j-, saj smo -j- v teh primerih vrinili v izvirno obliko pred končni glas -a, tega pa nadomestili z -i, ki je pač obrazilo naših moških samostalnikov v nominativu množine. Če naj bi tako "neprijetna" imena sploh sklanjali in dajali v množino, potem bi se pač bolj kazalo ogreti za obliki "Kéčuí" in "Náhuí".

V Peti knjigi **Ljudstev sveta**⁵ so na str. 150 med navajanjem podatkov o raznih severnoameriških plemenih omenjeni "Čejeni". Nemara je tak fonetični zapis imena plemena (**Cheyenne**) pri nas že nekako udomačen, a kljub temu velja opozoriti, da Američani izgovarjajo ime teh Indijancev **šajěn**. Sámto so seveda še ne bi bil zadosten razlog za trditev, da je tak izgovor pravilnejši ali izvirnejši, še zlasti, če se spomnimo, da angleščina pač vse prepogosto slabo posnema glasove tujih jezikov. Toda resnici na ljubo je treba za ta zglede reči, da bi bila fonetična oblika "Šajeni" v resnici bliže izvirniku. Ime **Cheyenne** namreč izvira iz besede **šalena** ali **šahijena**, kar v jeziku Indijancev **Sioux** pomeni "ljudje s tujo govorico". Na strani 150 je pleme "Črne noge". Oblika je povsem ustrezna, saj ne bi imelo smisla fonetizirati angleške oblike (**Blackfeet** ali **Blackfoot**), ki je tudi sámto zgolj prevod imena **Siksika**, s katerim so to pleme oziroma konfederacijo plemen označevali sosednji Indijanci **Cree**. Toda na isti strani na karti z raznimi imeni plemen opazimo tudi ime "Krovi". Po analogiji s primerom Črnih nog, bi pač tudi to ime kazalo prevesti v "Vrane", saj angleško ime (**Crow**) ni nič drugega kakor prevod izvirnega imena **Absároke**. Da pa tu nedoslednosti še ni konec, potrjuje na strani 152 omenjeno ljudstvo "Nez Percé". To ime ni zapisano fonetično, čeprav bi smel bralec po vsem tistem, kar je doslej prebral, z vsó pravico tako misliti. Ime je seveda francosko in, če že slovenimo, bi morali to etnično skupino pač poimenovati "Predrti nosovi" (ime so prilepili Francozi nekaterim Indijancem na severozahodu ZDA; danes se z njim običajno označuje samo pleme, katerega drugo ime je **Sahaptin**). Prava zabloda pa so "Čipevi" na strani 150. Ob tako zapisanem imenu bi najbolj samoumevno pomislili, da gre za pleme **Chippewa**, kar je splošno razširjena spačenka imena **Ojibway**. Toda takoj za imenom v besedilu preberemo, da je jezikovna skupina "atabaska" (mimogrede: tudi to najbrž ni najbolj posrečena pridevniška izpeljava iz izvirnika **Athapascan** ali **Athabasca**). Iz tega, pa tudi iz sledečih podatkov o tem ljudstvu nam postane jasno, da gre za etnično skupino **Chippewyan** z ozemlja zahodno od Hudsonovega zaliva v Kanadi, ne pa za Indijance **Chippewa** ali **Ojibway**, ki spadajo v algonkinsko jezikovno skupino in ki so živel na področju Velikih jezer; ti so v tem seznamu plemen v resnici tudi posebej omenjeni na strani 152 ("Odžibvajji").

Takšnih in podobnih spodrsrljajev bi lahko v navedenih in seveda tudi v drugih poslovenjenih knjigah našli še in še. Za ponazorilo pa bo to najbrž dovolj. Kaj lahko torej predlagamo?

Pred leti je Božo Škerlj, ko je opozarjal na "velike težave s pisanjem tujih, zlasti plemenskih imen in še po-

sebej z njihovo sklanjatvijo", zapisal: "ime mora biti vsakomur jasno v nominativu, in to v transkripciji, ki je čim bolj mednarodno razširjena. Le tako lahko bralec ali še posebej študent sledi tudi mednarodno strokovno literaturo".⁶ Tej trditvi ne moremo odrekati utemeljenosti. Tudi drugi jeziki ne poskušajo za vsako ceno zapisovati tuja imena v skladu s svojimi pravili pisave in izgovora, z izjemo velikega dela slovanske literature, kakor ugotavlja že Škerlj,⁷ kar pa je zaradi pisave teh jezikov razumljiveje. Angleška literatura brez zadržkov zapisuje imena, ki zadevajo Latinsko Ameriko, v izvirnih španskih ali portugalskih oblikah, čeprav vemo, da se prav Angloameričani veliko ukvarjajo z etnologijo in arheologijo Latinske Amerike in so jim torej mnoga imena že zelo domača. Celó za plemena, ki žive na ozemlju Združenih držav, ohranjajo tisto obliko zapisa, v kateri so bila ta imena sprva zapisana (npr. za plemena **Nez Percé** na severozahodu ZDA, **Zuñi** v New Mexicu, **Sioux** na severu Velikih planjav idr.). V znanih priročnikih (**Biasutti**, **Bernatzik**, **JRO-Völkerkunde**, **Ethnologie Régionale** idr.) najdemo vselej izvirne oz. v literaturi najbolj razširjene transkripcije različnih imen; podomačena so samo imena najbolj znanih ljudstev (npr. "Aztechi", "Irokeseni"). Seveda bi bilo tudi pri nas nesmiselno vztrajati pri izvirnem zapisu, če govorimo npr. o Aztekih, Apačih, Irokezih ali drugih dobro znanih ljudstvih, čeprav morda včasih tudi v teh primerih izvirni zapis v oklepaju ne bi bil odveč. Če ostala imena ohranimo v izvirnih oblikah, prihaja s tem seveda do nedoslednosti, ker se lahko v istem besedilu pojavljajo tako fonetično kot izvirno zapisana imena. Verjetno pa se nedoslednosti te vrste ne smemo ustrašiti, saj končno tudi pišemo npr. Kalifornija in Kolorado, v isti sapi pa tudi Utah, Wyoming, Washington itn. (prim. zemljevid na str. 26—27 v Peti knjigi **Ljudstev sveta**), torej uporabljamo hkrati različni pravili transkripcije, čeprav gre za istovrstne termine, v tem primeru za države ZDA. Kolikor bolj pa poskušamo fonetizirati vse več in več imen, toliko prej lahko tako ravnanje pripelje do dvoumnosti in dileme, kako naj se kak zapis prebere.

Naslednji ugovor proti izključno fonetičnemu zapisu tujih imen je v tem, da je to izredno težka naloga, včasih kar neizvedljiva. Težko je namreč vedeti — še zlasti, če gre za številna imena ljudstev, oseb, bogov itn. iz različnih koncev sveta — v katerem jeziku je bilo vsako ime prvotno zapisano ali kakšno izgovorjavo svoje transkripcije so si prvotni zapisovalci zamišljali. Razen tega že pri tako enostavnih pravilih zapisovanja in izgovora, kakor jih ima npr. španščina, sámto poznavanje osnovnih pravil jezika ne zadošča. Zelo nazoren je naslednji zglede. Španci so pri osvajanju ameriških dežel v indijanskih jezikih često slišali glas š, ki ga španski knjižni jezik nima. Zato so ga zapisovali s črko x (tako se je ta glas včasih zapisoval na zahodu Španije, v portugalsčini to še velja). To dejstvo je torej treba pri branju indijanskih besed, zapisanih v španščini, upoštevati, hkrati pa tudi, da v krajevnih indijanskih imenih, ki so se ohranila do danes, izgovor črke x variira: v imenih krajev, kjer je indijanski substrat še močan, se je ohranil izgovor š, tako na polotoku Yucatánu (npr. Uxmal — izg. ušmál; Oxkutzcab — izg. oškuckáb), drugod, kjer so prevladali špansko govoreči bivalci, ki so ta glas težko izgovarjali, pa je prešel v h ali s (npr. México — izg. méhiko; Taxco — izg. tásko).⁸

Morda bi kak zagovornik fonetične transkripcije trdil, da je treba v literaturi, ki je namenjena širšemu krogu ljudi, vendarle pomagati bralecem, da si ne bodo lomili jezikov. Vendar: če so imena napačno transkribirana, smo jim s tem napravili medvedjo uslugo. Takšno ravnanje nekoliko spominja na tisto butalsko zgodbo o botru Dideldaču, ki se je napotil po svetu čevljarit; in ko so ga vprašali, kako bo čevljaril, ko pa ne zna, je modrija odvrnil: "Če ne znam — sem pa tja — bom pa druge učil."⁹

Kljub vsemu navedenemu je prav, če povemo, da ni vsak poskus fonetične transkripcije že vnaprej obsojen na neuspeh. Prav v srbski literaturi, ki jo sicer poznamo po

tem, da včasih porazno fonetizira, sta v zadnjem času izšli knjigi, ki ju glede tega lahko damo za dober zgled. V prevodih knjig *Čilam Balam*¹⁰ in *Popol Vuh*¹¹ bi lahko napake v fonetični transkripciji prešteli na prste ene roke. Razen tega so v opombah vselej navedene v oklepajih tudi izvirne oblike, kar vsekakor onemogoči morebitne nejasnosti ali dvoumnosti. Pravo nasprotje teh prevodov je npr. prevod tako pomembnega dela, kakor je Morganova *Ancient Society*¹². Tu se lahko npr. "poučimo" (samo zgled iz množice), da so bili eno od plemen Irokeške lige tudi Mohikanci.¹³ Pleme, ki je postalo znano predvsem po zaslugi J. Fenimoreja Coopera in njegovih romanov (izvirno: *Mahican*), ima z Irokezi seveda kaj malo skupnega; spada v algonkino jezikovno skupino in je že pred Morganovim časom izumrlo. Pravo ime irokeškega plemena, ki ga je prevajalec tako svojevoljno predrugal, pa je *Mohawk* (izg. mohòk), kakor je v angleški izdaji Morganovega dela tudi zapisano.

Naj poskusim zaključiti. Če naj bi bila tuja imena kljub vsemu fonetično zapisana, bi morali prevajalci svoje delo opraviti odgovorneje in poklicati na pomoč tudi pristojne strokovnjake. Ne glede na to pa bi bilo zaradi omenjenih težav še vedno potrebno in koristno ob prvi omembi kakega imena v oklepaju navesti še izvirni zapis v nominativu ednine. Tako bi se izognili dvoumnostim in nejasnostim, razen tega pa bi tudi zmanjšali težo morebitnih napak v fonetični transkripciji. Ker pa izgovor mnogih imen z našimi črkami lahko le približno ponazorimo, moramo kljub skrbi za čim pravilnejšo fonetično obliko vsakega imena še zmeraj pričakovati, da bomo morda v dveh različnih prevodih dobili različici istega imena, pri čemer sta lahko obe enako ustrezna približka dejanske izgovorjave. Torej je zaradi večje jasnosti, nedvoumnosti in enotnosti verjetno bolje, če ohranjamo tuja imena v izvirnih oz. mednarodno uveljavljenih oblikah, za pomoč bralcu pri izgovoru pa skušamo podati kar najustreznejšo fonetično transkripcijo v oklepajih.

Kadar so izvirna imena zapisana v drugih pisavah, tedaj pravih originalov seveda (običajno) ne moremo napisati. Za nekatere pisave (npr. grško, cirilico) že imamo bolj ali manj uveljavljena pravila zapisovanja, za druge pa bi bilo treba najustreznejše načine še najti. Najbrž pa ni potrebno za vsako ceno pisati vse po naše in fonetično, če za neko pisavo že obstaja mednarodno sprejeta oblika v latinici. Tako npr. pisavo *pinyin*, ki so jo poudili Kitajci za zapisovanje kitajskih besed v latinici, vse bolj sprejemajo celo Angleži, ki so imeli uveljavljen že svoj (Wade-Gilesov) sistem transkripcije.

Posebna težava je pregibanje tujih imen. B. Škerlj je menil tako: "1. imen, ki se končujejo na poudarjeni samostalnik, kakor npr. *Mundurucú*, *Carayá*, *Tupí*, *tabú*, *taupú* sploh ne sklanjamo; 2. imen, ki se končujejo na nepoudarjeni samostalnik, po možnosti ne sklanjamo (razen če so že prav udomačena, kakor npr. *Máya*, *Kórana* itd.); 3. imena, ki se končujejo na soglasnik, lahko sklanjamo, če s tem ne morejo nastati dvomi o nominativni obliki v ednini."¹⁴ Morda je to stališče res prestrogo, zlasti če gre za tako znane izraze, kakor je npr. *tabu*. Najbrž pa je le bolje, če se izognemo pregibanju in postavljanju v množino vseh tistih imen, ki pri tem povzročajo težave in ki bi zaradi tega postala nejasna, v takšnih primerih — posebno če je neko ime v besedilu samo enkrat omenjeno — se pregibanju lahko morda izognemo z ranimi določilnimi besedami; v kraju *Chichén Itzá*, plemenu *Shawnee*, pri ljudstvu *Zoque*, *Indijanci Txucaramáe* itn.

Pričujoč sestavek seveda nima ambicij, da bi dokončno rešil problem, ki je tako zapleten in mnogostranski, temveč je mišljen bolj kot opozorilo na dosedanje napake in spodbuda k razmišljanju in diskusiji.

2 H je zgolj pridih, torej v fonetični transkripciji ni nujen.

3 *Zgodovina v slikah 10: 1200—1454* (prev. Jože Stabej), Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1977, str. 4681 in sl.

4 *Ljudstva sveta, Druga knjiga: Mehika in Medmorska Amerika, Andske dežele, Amazonija, Orinoko in pampe* (prev. Branko Gradišnik, Alenka Vilfan), Ljubljana: Mladinska knjiga, 1979.

5 *Ljudstva sveta, Peta knjiga: Severna Amerika, Atlantski otoki s Karibi, Arktika*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1980.

6 Božo Škerlj, *Ljudstva brez kovin*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1962, str. XIX.

7 Ibid.

8 Često se je spremenila tudi pisna oblika (npr. *Xalisco* → *Jalisco*, *mehiška država*; *Caxamalca* → *Cajamarca*, kraj v Peruju)

9 Fran Milčinski, *Butalci*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1983, str. 85.

10 *Knjiga o knjigama Čilam Balam* (prev. Ljubomir Ristanović), Kruševac: Bagdala, 1981.

11 *Popol Vuh: Knjiga večja poglavara naroda Kiće* (prev. Ljubomir Ristanović), Kruševac: Bagdala, 1980.

12 Luis H. Morgan, *Drevo društvo* (prev. Durica Krstić), Beograd: Prosveta, 1981.

13 str. 86, 104 itn.

14 B. Škerlj, o. c., str. XIX.

IVAN ŠPRAJC

Opombe:

1 *Verstva sveta: Enciklopedija verstev v zgodovini človeštva* (prev. Nuša Bulatović), Ljubljana: Cankarjeva založba, 1977.

FILMSKI KOTIČEK

Seminar za etnološki film

Avdiovizualni laboratorij ZRC SAZU in Slovensko etnološko društvo sta septembra in oktobra 1984 pripravila Seminar za etnološki film za poklicne etnologe, ki se nameravajo v bodoče intenzivneje posvečati avdiovizualni dokumentaciji. Seminar je trajal tri dni, potekal pa je v dveh delih. Udeležilo se ga je 15 poklicnih etnologov iz ustanov na področju etnologije iz vse Slovenije in zamejstva. Med njimi so bili tudi trije študentje etnologije. Seminaristi so že z obvestilom o programu seminarja prejeli po pošti dve besedili, in sicer Toneta Račkega, Tehnika 8 mm filma in Jeana Roucha, The Camera and Man.

V torek, 11. septembra, je v filmski delavnici Tone Rački predaval o osnovah filmskega snemanja z 8 mm kamero. Predavanje je posrečeno dopolnil demonstracijski film s prikazanimi značilnostmi 8 mm fotografije. Predavatelj je izhajal iz predpostavke, da so udeleženci seminarja popolni začetniki (v večini primerov se ni motil), vendar so nazorno podane osnove filmskega snemanja zaradi jasnosti in sistematičnosti koristile tudi "drugostopenjskim" seminaristom. Popoldne istega dne je potekala demonstracija VHS video tehnike. Demonstrator Mark Valentine je popeljal udeležence po sončni stari Ljubljani. Vsak je sam delal z videokamero in recorderjem in posnel poljuben daljši prizor. Po vrnitvi v sejno sobo SAZU so si zbrani avtorji ogledali svoje posnetke in pri tem ugotavljali prednosti in slabosti video tehnike. Na splošno je prevladovalo začetniško občudovanje lastnih posnetkov in novoodkrite spretnosti. (O kvaliteti posnetkov ni odločala mednarodna žirija.)

Po končani demonstraciji video tehnike je bil zvečer na sporedu najnovejši etnološki film Avdiovizualnega laboratorija — Ustavljanje pusta — 25 minut dolg dokumentarec, ki je nastal leta 1984 v koprodukciji s TV Ljubljana. Prikazuje ključne dogodke ljudskega pustovanja v vasi Vrh (Italija) na pustni torek in sredo. To je bila krstna predstavitev filma, čeprav je bil za to priložnost presnet na videokaseto. Film je bil predstavljen v dveh variantah: prvič samo slika in originalni zvok, drugič pa s komentarjem.

Naslednji dan je bilo na vrsti snemanje s filmsko kamero. Vsak seminarist je imel na razpolago pol kasete 8 mm filma, to je za približno minuto in pol materiala. V treh skupinah okrog treh kamer so udeleženci pod vodstvom mentorjev zbrali vsak svoj motiv (različne pisane stojnice, kupce in prodajalce) in ga "vizualizirali". Večinoma so imeli vsi prvič v roki filmsko kamero. Zato so bili tudi posnetki zasnovani v duhu začetnikove radovednosti, zlasti glede zmogljivosti kamere. Prevladovala je želja po preskusu zooma, medtem ko je mentor bolj spodbujal k pretehtanemu izboru štirih, petih daljših kadrov, ki bi čim enostavneje predstavili motiv.

Na žalost filmska tehnika ne omogoča takojšnje kontrole posnetkov. Zato se je prvi del seminarja končal v sredo zvečer, nadaljeval pa 30. oktobra, ko so bili filmi razviti. Vsi posnetki so, grobo rečeno, uspeli, saj smo snemali z enostavno osvetlitveno avtomatiko, ki jo imajo danes že vse 8 mm kamere. Kljub temu, da je pri tej preprosti tehniki naloga snemalca samo izbor izraza in ostritev slike, se je vseeno dobro razločil osebni rokopis snemalcev. Ta skromni preskus torej dokazuje, da niti na najnižji stopnji filmske registracije ne moremo govoriti o objektivnosti kamere oz. posnetka, da ima že filmski analfabet svojo prepoznavno osebno optiko in pogled na stvarnost, ki ga ne zasenčijo niti tehnične pomanjkljivosti posnetka.

Seminar o etnološkem filmu, 11. in 12. 9. 1984; Praktično delo s kamero. Foto: Dejan Habicht

Po ogledu in kritični obravnavi posnetkov so seminaristi pristopili k spoznavanju dela z lepilnico. Temu seveda ne bi mogli reči montaža, ampak bolj tehnično znanje spajanja posnetkov. Pouku montaže kot sestavine filmskega izraza se je prvi seminar za etnološki film zavestno odrekel, saj je bil usmerjen izključno na osnovno znanje pridobivanja filmskega posnetka. Pa še to spretnost si bodo morali absolventi seminarja sami utrjevati s prakso.

Zadnje delavnice seminarja je popestril ogled filmov dveh udeležencev seminarja. Prvi je bil dokumentarni filmski zapis Andreja Dularja o delovanju belokranjske vodne žage in njegova filmska "izmeritev" metliškega tržnega semnja, drugi pa prikaz Zdenka Vogriča o postavljanju kamnite "progole" (past za lov na brinovke) na Goriškem Krasu v Italiji.

V zaključnem pogovoru so udeleženci strnili vtise o sodelovanju na seminarju, o njegovi potrebnosti in koristnosti. Postavljeno je bilo vprašanje vloge Avdiovizualnega laboratorija in načelno vprašanje, ali ni nujno filmske dokumentacije zasnovati tako, da jo lahko etnologi neposredno ponudijo širšemu občinstvu (npr. po televiziji) in ne samo ožjemu krogu poznavalcev. Tak, recimo mu profesionalni pristop, seveda neogibno zahteva aktivno vlogo močnega centra za etnološki film, saj ekonomsko ni upravičeno, da bi vsaka ustanova, ki občasno rabi avdiovizualno dokumentacijo, sama nabavljala primerno tehniko za 16 mm film ali za profesionalni video sistem. Pojasnjeno je bilo, da se Avdiovizualni laboratorij tej vlogi ne namerava odreči, da torej to vlogo sprejema, kakor je bilo vseskozi tudi zamišljeno. Vprašanje je le čas, ko bo AVL imel ustrezno opremo. Vseeno pa so bili udeleženci enotni v pobudi, da ustanove skušajo nabavljati za svoje potrebe samostojno, tehnično manj zahtevno filmsko ali video opremo, ali se kako drugače truditi za pridobivanje avdiovizualne dokumentacije.

V zvezi s to ponudbo so udeleženci seminarja sprejeli ustrezno resolucijo — "dramilo", ki ga objavljamo v nadaljevanju tega poročila.

NAŠKO KRIŽNAR

Dramilo

Etnologinje in etnologi, zbrani na prvem Seminarju za etnološki film, ki sta ga pripravila Avdiovizualni laboratorij Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU in Slovensko etnološko društvo, v Ljubljani septembra in oktobra 1984, želimo sporočiti strokovni javnosti in poklicnim ustanovam s področja etnologije naslednje razmišljanje.

Film in video še nimata ustreznega mesta v instrumentalni slovenskih etnologov pri njihovem raziskovalnem in strokovnem delu. Razloge za to moramo iskati v splošno nizki stopnji vizualizacijskega standarda pri nas: tako kar zadeva materialno stran razvoja, kakor nizko stopnjo vizualne miselnosti oziroma kar njeno odsotnost. Redke izjeme v preteklosti in sedanosti ne kvarijo dosti povprečja. Zato se nam v zvezi s tem stanjem postavljajo naslednja vprašanja.

Ali ni odsotnost vizualnega vidika etnološkega dela danes težko razumljiva povsod tam, kjer bi morala stroka z uporabo sodobnega medija pospešeno pridobivati simpatije obiskovalcev, gledalcev, privrženecv, sopotnikov, sodrugov, publikuma, kolegov, sovragev, informatorjev in politikov, v duhu časa — "medium is message" — zlasti na področju predstavitev etnoloških dognanj v muzejih, na univerzi, na televiziji, v stiku s šolami, informatorji, s svetovno etnologijo, z izseljenci in turisti? Kljub nezadovoljstvu z obstoječimi razmerami pa podpisani vidimo svetlobo na koncu predora. Čas je res bolj naklonjen vlaganju v ljudi kot v opremo. Toda brez znanja tudi v bodoče ne bo mogoče spreminjati razmer

na bolje. Zato podpiramo vse možne oblike izobraževanja in spopolnjevanja na področju vizualne etnologije in vse mogoče načine pridobivanja avdiovizualne dokumentacije. Zato bomo včasih zadovoljni tudi s skromnimi tehničnimi rešitvami, z eno samo mislijo — ohraniti znanjem na filmskem traku ali video kaseti obraze, roke, poglede, odnose, delo, orodje, poklice, izdelke, glasbo in ples, pokrajino, hiše, vasi in mesta, barve in svetlobe našega časa. V svoji lakoti po filmski ali video dokumentaciji ne bomo izbirali sredstev. Privlekli bomo na dan zaprašene "osmičke" naših očetov in dedov, iz sredstev amortizacije bomo izsiljevali nakup kamer in pribora v komisijski prodaji od ekonomskih emigrantov. (Mimogrede: cena video kompleta (kamera, rekorder, televizor) ne presega polovice letne plače kulturniškega birokrata in ne cene večje etnološke razstave!)

Opogumljeni s skušnjo osebnega stika s filmsko in video kamero želimo gledati tudi skoz objektivne televizijskih snemalcev in dopisnikov, objektivne amaterjev in profesionalcev, z eno samo mislijo — pridobiti nov filmski ali elektronski zapis naše etnološko topografske resničnosti. Deficit na področju avdiovizualne dokumentacije pri etnoloških raziskavah bo odpravljen, ko bo v profesionalnih institucijah, zlasti v osrednjih, nastajala premišljena avdiovizualna dokumentacija, ko bodo arhivi znanstvenega filma intenzivno služili študiju etnologije in ko bo med citiranimi viri etnološke razprave vsakdanje prebrati tudi navedbo filmskega posnetka, ko bosta svinčnik in beležnica iz glavnega postala pomožno sredstvo.

Nagovarjamo vse ustanove, ki zaposlujejo etnologe, da čim bolj podpirajo prizadevanja etnologov za uvedbo avdiovizualne dokumentacije pri njihovem vsakdanjem delu z mislijo, da film in video vodita našo stroko v bodočnost in da se bodočnost začena že danes.

Inga Brezigar, kustosinja etnologinja, Goriški muzej, Nova Gorica

Zvona Ciglič, kustosinja etnologinja, Pokrajinski muzej Koper

Andrej Dular, kustos etnolog, Belokranjski muzej, Metlika

Dejan Habicht, študent etnologije, Ljubljana
Irena Keršič, kustosinja etnologinja, Slovenski etnografski muzej, Ljubljana

Vlado Knific, Konservator etnolog, ZSV, Kranj
Naško Križnar, Avdiovizualni laboratorij ZRC SAZU, Ljubljana

Mira Omerzel-Terlep, etnomuzikologinja, Ljubljana
Ivanka Počkar, kustosinja etnologinja, Posavski muzej, Brežice

mag. Mojca Ravnik, konservatorica etnologinja, ZSV Piran

Jožef Rehberger, študent etnologije, Preddvor
Jana Remškar, študentka etnologije, Ljubljana
Inja Smerdel, kustosinja etnologinja, Slovenski etnološki muzej, Ljubljana

Nives Sulič, etnologinja, Oddelek za etnologijo FF, Ljubljana

Zdenko Vogrič, kulturni delavec, Gorica
Zora Žagar, kustosinja etnologinja, Pomorski muzej, Piran

RAZSTAVE, POSVETOVANJA...

Ob razstavi Zakladi faraonov v Doževi palači v Benetkah od junija do decembra 1984

Stari Egipt. Danes so ohranjeni samo še drobc: že desetletja se znanstveniki-egiptologi trudijo, da bi jih sestavili v celoto.

Ta mozaik sega od prvega, t.i. arhaičnega obdobja (5000—2700 pr. n. št.) do grško-rimskega časa (332 pr. n. št. — 395 n. št.), ko je v egipčansko kulturo začel vdirati nov duh, helenizem. Pet glavnih obdobij (arhaično, stara, srednja in nova država, grško-rimsko obdobje), vmesne postaje (združevanje države, thinitsko obdobje, prvo, drugo in tretje vmesno obdobje, bizantinsko, islamsko obdobje); 31 dinastij in še več vladarjev, faraonov. Stoletje trajajoča in vendar ena sama kultura: daljna, drugačna, kultura faraonov. Več ko tisoč kilometrov dolg življenjski prostor stalno naseljenih kmetov, živinorejcev in lovskih nomadov, med katerimi so vladale enotne verske predstave. En svet, še vedno poln skrivnosti: dolina Nila, kemet ali črna zemlja, **desheret** ali rdeča zemlja, puščava.

Prvi dokument potovanja v južne kraje Egipta in v Nubijo je knjiga nekega beneškega meščana, prvega znane človeka zahodnega sveta, ki je odšel tako daleč na jug. Med svojim potovanjem po Egiptu (leta 1589) je opazoval pokrajino, običaje prebivalcev te dežele in spomenike davnih faraonskih časov. Njegovo rokopisno delo hrani florentinska nacionalna knjižnica.

Anonimni beneški popotnik je bil torej ena med pobudami za razstavo, ki so jo v Doževi palači pripravili skupaj z Egiptovskim muzejem iz Kaira.

Razstava ni bila obsežna, je pa po mojem mnenju prikazala bistveno.

V petnajstih razstavnih prostorih je bilo nekaj več ko 40 panojev in okrog 70 eksponatov. Človek bi rekel malo, še zlasti če je videl prenatrpane in neurejene vitrine Egiptovskega muzeja v Kairu. Tu pa je imel vsak razstavljen predmet svoj prostor v posebni vitrini, tako da si ga lahko ogledal z vseh strani. Ob vsakem so bili najnujnejši podatki: kaj predstavlja, od kod izvira oziroma kje so ga našli, namen, letnica in material.

Vse drugo je bilo zapisano na panojih: raziskave in raziskovalci, najdbe in najdišča, potek dela; to je bilo ponazorjeno tudi s slikami, zemljevidi, skicami in fotografijami. Na panojih so bile zapisane tudi številne informacije o kulturi starih Egipčanov:

— zgodovina Starega Egipta po obdobjih (razstava je postavljena kronološko: namakalna kultura in vpliv Mezopotamije, kasneje tudi drugih dežel, nedotaknjene grobnice — npr. grobnica kraljevega vezirja Hemaka, grobnica kraljice Hetep Heres, Keopsove matere, katere grob je edini nedotaknjen grob starega kraljestva itn.);

— Sakkara z najstarejšim spomenikom, Džoserjevo stopničasto mastabo, njen sistem galerij, v katerih so našli vaze z imeni faraonov in slike, iz katerih je bilo mogoče razbrati delovni postopek oblikovanja vaz;

— Imhotep, božje čaščeni arhitekt, simbol dobe kulture;

— piramide v Gizah in Sfinga z večno skrivnostnim smehljajem;

— mesta Dashur, Karnak, Tell el Amarna, Tell Basta, Abydos, Tanis, Heliopolis in druga s templji posvečenimi bogovom; templji so bili zemeljsko bivališče bogov, njihov dom, zato so bili prava središča umetnosti; arhitektura, slikarstvo, kiparstvo, relief in uporabna umetnost so bili tesno povezani z religijo; v svetiščih so bili skriti za-

kladi, v njih so potekali obredi in daritve, a nikoli niso bila odprta navadnim smrtnikom; vsop vanje je bil dovoljen le kraljem in dostojanstvenikom, ki so se hoteli srečati z bogovi;

— sončni tempelji in teološka šola v Heliopolisu, posvečena študiju največjega egipčanskega boga Reja-Sonce, vir življenja, ki pomeni svetlobo in ima velikansko stvariteljsko moč; zato ni nenavadno, da so zrasli templji in iz njih cela mesta posvečena sončnemu božanstvu; Amenofis IV, verski reformator, imenovan tudi Ehnaton, božji sin, je bil po položaju takoj za bogom, njegov predstavnik na zemlji;

— egipčanska religija in njena vidna podoba — umetnost, množica bogov, bogata mitologija, vera v posmrtno življenje; življenje in smrt, kakor bi se izmenjala dan in noč, kakor bi popotovali v "svet spodaj", v svet pravice, ki jo zastopa boginja Maat, vodnica bogov kraljev in ljudi; Knjige mrtvih z barvnimi slikami prikazujejo tako potovanje v onostranstvo;

— Medu neter, hieroglifi, s katerimi so napisane svete knjige, pisma, ovitki; o jeziku in pisavi, ki je bila slikovna in fonetična khrati, o bogu Thotu, zaščitniku pisave na zemlji;

— baker iz sinajskih rudnikov in bron, kovini uporabljeni za dekoracijo, orodje, posodo, kipe; zemljevid rudnikov zlata in bazalta iz 13. st. pr. n. št. prikazujejo, od kod so pripeljali dragoceni kovini;

— o plastikah (kamnitih, lesenih, bronastih idr.), ki so predstavljale oz. nadomeščale mrtvega na zemlji, so bile pomemben del vere v posmrtno življenje; našli so jih v vseh grobnicah, ki so ostale nedotaknjene; pred taborstankami roparji so grobove nekaterih faraonov in dostojanstvenikov njihovi zvesti podložniki skrili v t. i. Skrivališče kraljev, kjer so se ohranili do današnjih časov;

— mumificiranje, sarkofagi, grobnice kot prve zakladnice, zlasti v Dolini kraljev ali t.i. sedežu večnosti, bolj in manj znani vladarji — faraoni;

— o transportu, o kultu reke in čolnov; s Sončno ladjo v večno življenje, življenje po smrti;

— nakit iz nubijskega zlata, srebra, dragih in poldragih kamnov, sinajskega tirkiza ipd.; reliefne in druge upodobitve Starih Egipčanov kažejo, da so bili to lepi, urejeni ljudje, ki so skrbeli za svojo zunanost in kozmetika je v različnih slogih pomenila pomemben del njihovega življenja;

— osvobodilna vojna, katere vzroki še niso povsem pojasnjeni, bogato politično življenje, o čemer pričča diplomatski arhiv v Tell el Amarni, trgovina s sosednjimi deželami...

Bogata egipčanska kultura je začela usihati s prihodom Grkov, Rimljanov in kasneje drugih ljudstev. In kaj je ostalo od nje? Drobc. Vendar teh je veliko in še več. Nekaj so jih pokazali tudi v Doževi palači. Morda najlepše, morda najznačilnejše, tiste, ki največ povedo: terakotni vrč za vodo, okrašen z živalskimi podobami, nekaj vaz iz različnih materialov (alabaster, granit, zlato, baker, terakota), nakit (ogrica z imenom faraona Seostrisa II, zlate zapestnice in uhani, zlat princin ovrtnik, okrašen s poldragimi kamni, zlat ovrtnik in nekakšna zlata rokavica za faraona), poslikane glinaste plošče, nož z reliefom na ročaju, zlata britev, žlica za puder, ogledalo, ki je bilo najni "inventar" moških in žensk, podglavnik, reliefi (dinamične podobe iz vsakdanjega in "onostranskega" življenja) srebrn model čolna z veslači, hieroglifi in zvitki. Največ je bilo plastik (kipec Imhotepa, Kefrena, kraljevska družina, nekaj stoječih skulptur dostojanstvenikov, kipi kraljev, kraljic, bogov...), ki se v današnjem času morda zdijo toge in enolične, statične. Čas 25. dinastije pa je prinesel bolj realistično upodabljanje, plastika je takrat predstavljala dominantni del egipčanske umetnosti. In za konec mumija in sarkofag, poslikan s prizori poti v večno življenje. Prostor, v katerem sta bila razstavljena, se je zdel nekam tih in skrivnost.

In potem se vrneš v "naš" svet, v "naš" čas. In zdi se

BULLETIN OF SLOVENE ETHNOLOGICAL SOCIETY

1984 3

CONTENTS OF THIS ISSUE

Since in October, 1984 the Folklore Institute of Ljubljana celebrated its 50th anniversary, a larger part of this issue is dedicated to Slovene folklore. We also publish an article by Zmaga Kumer which deals with the Institute.

— In the chapter entitled *SLOVENSKA FOLKLORISTIKA* (Slovene Folklore) Igor Cvetko, an ethnomusicologist by profession, writes about field work research of musical tradition (*Slovenci in terensko delo pri raziskovanju glasbenega izročila*). This is a critical review of Slovene ethnomusicological work, following its historical development and its research methodology.

Julijan Strajnar, an ethnomusicologist as well, is the author of an article about the problems of adaptability of traditional forms to their contemporary performance on stage (*Problemi prilagajanja tradicionalnih oblik sodobnemu odrskemu izvajanju*). He draws our attention to the problems which arise when folk dances, music and songs are presented on stage in the form of concerts or various festivals. Commercial reasons which distort real folk creativity, removing it from its specific elements, are often stressed above others. The author maintains that thus conscious make — believe alters folk music into a uniform commercial entertainment.

Marko Terseglav who researches folk poetry wrote an article entitled *Nekateri problemi interdisciplinarnega raziskovanja ustnega slovstva*. He states that cooperation among folklorists (musicologists and those dealing with text) is too weak and that folklorists do not open enough to other disciplines such as Slavic Studies or ethnology for instance. He discusses the absurd situation in which Slavic Studies wants to assert itself as an independent discipline, yet at the same time it uncritically accepts the methodology of literary theory. Afterwards the author makes a few suggestions for interdisciplinary work between folklore and other humanities.

All the above articles were prepared for the 31st Congress of Yugoslav Folklorists in October, 1984 in Macedonia, Yugoslavia. In October, 1984, the present Section for Ethnomusicology (formerly the Folklore Institute) at the Slovene Academy for Arts and Sciences celebrated its 50th anniversary. In his article entitled *50 let Folklornega Inštituta* Marko Terseglav discusses work and growth of the institute.

— In the chapter entitled *POLEMIKA, RAZMIŠLJANJA* Ivan Šprajc writes about transcription of foreign names in our literature (*Nekaj misli o transkribiranju tujih imen v naši literaturi*). Above all he discussed two important ethnological books which have been translated into Slovene: *Ljudstva sveta* (Peoples of the World) and *Verstva sveta* (Religions of the World). He ascertains a great lack of unification and incorrect transfer of original foreign names and notions into Slovene ethnological terminology.

— The chapter entitled *FILMSKI KOTIČEK* brings two articles by Naško Križnar. In the first — *Seminar za etnološki film* — he writes about a course on filming with a super-8 and a video camera which was organized by Audio-Visual Laboratory at the Scientific Research Center of Slovene Academy of Arts and Sciences in the fall of 1984. In *Dramilo* (Encouragement) participants of this seminary appeal to all Slovene ethnologists with a wish that film and video become a constant part of ethnological work. The photograph which follows it was taken by Naško Križnar and shows film seminary participants during practical film work on a street in Ljubljana.

— In the chapter *RAZSTAVE, POSVETOVANJA* Ina Ferbežar writes about an exhibit of ancient Egypt culture (*Ob razstavi Zakladi faraonov*) held in Venice, Italy from June to December, 1984.

In the article entitled *Poročilo o 31. kongresu jugoslovanskih folkloristov* its author Marko Terseglav critically discusses the faults of the congress, its inconsistency and repetitive unscholarly methods of some individuals. He also writes about the lack of cooperation between folklorists and ethnologists which remain to work separately despite their joint congress in Rogaška Slatina in 1983. This shall be especially evident in 1985 when both societies will hold their separate congresses at the same time and with some identical themes.

— For many years Slovene Ethnological Society has strived for interdisciplinary cooperation between ethnologists and experts from other disciplines. Necessary for cooperation are mutual comprehension and discussions in order to find a common language for joint work despite different research methods.

First such conference took place in 1979 in Ljubljana where ethnologists and architects met and discussed protection of Slovene traditional architecture. This was followed by a conference on ethnology and Slavic Studies in 1980 where cooperation in the research of oral tradition was discussed. On November 8 and 9, 1984, Maribor hosted a conference on the relation between ethnology and history. Scholars of both disciplines first spoke about theoretical and methodological problems, then mutual and different views about their work, and also discussed concrete examples of joint research of the Liberation War and those aspects of life which are researched by so-called social history and are at the same time objects of ethnologic research as well. Miha Zadnikar, the author of an article about this conference, states that it has been difficult to find a scientific truth about it as the official truth and the half-truth of those who find the essence unimportant have both intermingled at the conference.

— In the chapter entitled KNJIŽNA POROČILA IN OCENE Mojca Ravnik reviews an interesting book written by Dunja Rihtman-Avğuštin, an ethnologist from Zagreb, on the structure of traditional thinking (*Struktura tradicijskog mišljenja*, Zagreb 1984). Zmago Šmitek writes about a book by a Polish ethnologist Marek Gawecki entitled *Middle and North Afganistan Village — Tradition and Attempts at Modernization* (Wroclaw 1983).

— Following is the chapter entitled POROČILA ETNOLOŠKIH USTANOV O DELU V LETU 1984 where ethnologists who work at the Institute for Slovene Ethnography and ethnologists-curators from local museums in Celje, Gorica, Metlika, Piran and Ptuj report about their work.

— In the chapter headed BIBLIOGRAFIJA NALOG ŠTUDENTOV ETNOLOGIJE V LETU 1984 Ingrid Slavec lists thematically (trade, nutrition, commerce, family, minorities, generational communities, customs, beliefs, plastic art, regional communities, occupational communities) all seminary and diploma papers of ethnology students at the Faculty of Philosophy in Ljubljana.

— Ingrid Slavec has also enumerated all important events (exhibits, events, cooperation of ethnologists with other institutions, participation in domestic and foreign congresses and so on) within Slovene ethnological Society in the second half of 1984.

— The photograph on the last page entitled ZGODOVINA ETNOLOGIJE V SLIKAH shows the opening of the exhibit on the 50th anniversary of the Folklore Institute in Ljubljana. The exhibit was opened in October, 1984, in the Prešeren Hall at the Slovene Academy of Arts and Sciences. Other photographs in this issue have been taken by Naško Križnar as well and are dedicated to the anniversary of the Folklore Institute. Some were taken at the opening of the exhibit, others at the accompanying conference on folk music in the present, others still at a public performance entitled Slovene Land In Song and Word in Ljubljana.

FIVE DECADES OF THE INSTITUTE OF FOLKLORE

By the end of 18th century an interest for national poetic oral tradition arose in Slovenia as well as the rest of Europe. In the 19th century, we find a large number of collectors, the first collecting actions and also the first published works of this type.

The first volume of "Slovene Folks Poems" (*Slovenske narodne pesmi*'), an edition in four extensive volumes of all the gathered material, was issued in 1895. The chief editor was Karel Štrelj, who was also the president of the board that was in charge of collecting field material in Slovenia from 1906 to 1913. In fact, the first ethnomusicological papers had appeared in the years before the Second World War, but really systematic collecting and research work began fifty years ago when a special Institute of Folklore (*Folklorni institut*) within the Philharmonic Society (*Glasbena Matica*) was established.

France Marolt was elected the head of the Institute and also carried out the main tasks:

1) gathering as complete a collection of folk songs and instrumental folk music as possible and adding to it with continuous and extensive field work;

2) putting in order and cataloguing the collection;

3) starting with systematic research work and preparing a critical edition of it.

At the beginning, the Institute was situated in a room of the *Glasbena Matica* and France Marolt was working alone. In the first five years he succeeded in obtaining four larger manuscripts of songs from collectors, then he started copying the 1906—1913 collection that had been kept in the Ethnographic Museum in Ljubljana, performed the first field researches and published the first papers. All his effort to get the kind of sound recorder that had already been used for field research around the world proved abortive. With the published papers and edited collections, Marolt also laid the foundation stone of the library of his Institute, divided into five divisions: 1) works on Slovene folklore and ethnology, 2) foreign books and articles of this type, 3) Slovene literary manuals, 4) foreign literary manuals, 5) resource literature.

Such intensive and widely organised work demanded more equipment and more money than *Glasbena Matica* could afford, and in 1940 the Institute had to be incorporated into the Department of Education of the Provincial Administration (*Prosvetni oddelek banske uprave*). At the same time Marolt had to move into new rooms (*Stari trg 34*), but didn't succeed in getting the equipment.

Immediately after the War (in 1946), the Institute was connected with the Academy of Music (*Akademija za glasbo*) as the Institute of Ethnomusicology (*Glasbeno narodopisni institut*), and moved again, this time to *Mestni trg 24*. Marolt also got some of the equipment and office stationery he needed, as well as his first co-workers, and started again with the field research that had been interrupted by the War. In 1948, a student dance group was founded in order to partially restore almost forgotten Slovene dances and present them to the public. The group, "AFS France Marolt", is still acting independently, and is known as the best amateur folklore group in Slovenia.

In 1949, the Institute became an independent institution under the Ministry of Science and Culture. Its work was carried out in three separate departments, researching vocal and instrumental folk music, the texts of folk songs, and folk dances.

After Marolt's death in 1951 Valens Vodusek became the head of the Institute. It finally moved into a building on *Wolfova 8* and has remained there since then.

Not until 1954 did they get a tape recorder which made field research more feasible and intensive. In 1957, they obtained ownership rights over the 1906—1913 collection, which had been in the care of the Ethnographic Museum.

In 1955, Vodušek rearranged the archive on the basis of a card-index that makes it possible to find every individual written record based on six different features: 1) on successive numbers, 2) on the place of recording, 3) on the contents, 4) on the first verse, 5) on the beginning of the melody, 6) on metrical analysis.

In 1956/57, the Institute organized a course of lectures on labanotation for the rest of the Yugoslav institutes. The system of recording folk dances by labanotation has been used in field work in Yugoslavia since then.

Being participants at numerous congresses and symposia, the co-workers of the Institute have been establishing connections with similar institutions within the country and abroad, and have earned a fine reputation. The Institute has accordingly been entrusted with the organization of some important international symposia, such as an international study group of the ICTM (International Council for Traditional Music) for the cataloguing of melodies (1966), an international study group of the S.I.E.F. (Société Internationale d'Ethnographie et Folklore) for research into folk ballads (1972), and an international study group of the ICTM on folk-music instruments (1983). Being active in the Slovene Ethnological Society (Slovensko etnološko društvo) as members, and also as members of its committee, the co-workers of the Institute provided for the organization of five Yugoslav Folklore Congresses (1959, 1965, 1971, 1977, 1983).

The work of the Institute has always been open to the public. In 1966, they started with the series of radio transmissions of original Slovene folk music "Slovenia in songs and words", that soon became one of the highlights of Radio Ljubljana's programme schedule.

In 1971, the first of a series of books of Slovene folk songs ("Slovenske ljudske pesmi") appeared, the Institute having carried but the main share of the work.

In 1979 it presented its first disc in a series of records of original folk music from the Slovene ethnic territory, "Slovene music" ("Slovenska glasba"), although two records had been published before.

Because the researching field of the Institute has always been the whole Slovene ethnic territory, the collecting of materials also takes place on the other side of the State borders: in Rezija (Italy), Porabje (Hungary), Koroška (Austria).

In 1972, the Institute was joined to the Slovene Academy of Sciences and Arts, to its Institute of Slovene Ethnology, as a Department of Ethnomusicology.

The results of the first fifty years of work of the Institute are vast and important. Its archives contain over 20,000 manuscripts of folk songs, over 1,200 tape recordings with more than 37,000 examples, numerous recordings of dances, 32 documentary movies, a number of photographs, and an extensive library.

Along with a great number of research papers (see the bibliography), the co-workers of the Institute have published numerous important books on folk music, songs, dances and instruments. They act pedagogically, are all members of different national and foreign professional committees, boards and juries, and permanently collaborate with the radio and TV on popularizing original Slovene folk music.

Out of modest beginnings, when all the work was carried out by a single man with almost no equipment, the Institute has grown into a reputable scientific institution. Today, it employs five scholars and represents the centre of ethnomusicological activity in Slovenia.

Zmaga Kumer
(Translated by Igor Cvetko)

ti, da si s sabo odnesel kanček skrivnosti.

Po ogledu razstave sem si želela povprašati nekatere obiskovalce za njihovo mnenje o razstavi. Zdelo se mi je namreč, da razstava ne prinaša nič novega, da ponavlja že znane in mnogokrat ponovljene stvari, da ne postavlja novih vprašanj, ne razpira novih pogledov. Razstavni predmeti so prav gotovo ponujali določeno predstavo o stari egipčanski kulturi, vendar pa so panoji zelo spopolnili njihov pomen. Poleg tega je bilo mogoče kupiti tudi katalog, ki je olajševal ogled (katalog je imel enak naslov kot razstava, Tesori dei Faraoni); bil je bogatejši od razstave, saj je bil opremljen z barvnimi fotografijami nekaterih predmetov, ki jih na razstavi ni bilo. Kakšna pa je bila vsebina kataloga, besedilo in razlaga slik, ne vem. Prodajali so le italijanske izdave, pa tudi 20.000 lir je bilo zame preveč, čeprav za tako obsežno in bogato opremljeno knjigo (ok. 200 strani z barvnimi fotografijami) to ni veliko.

INA FERBEŽAR

Poročilo o 31. kongresu zveze društev folkloristov Jugoslavije

Od 1. — 5. 10. 1984 je bil v Radovišu (Makedonija) 31. kongres ZDFJ. Organizator kongresa je bilo Folkloristično društvo Makedonije. Delo kongresa je bilo (pre)široko zastavljeno, saj so bile na programu kar 4 plenarne teme (1. Folkloristična predstavitev Radoviša in okolice, 2. Splošno in specifično v folklori NOB in revolucije pri jugoslovanskih narodih in narodnostih, 3. Metodologija terenskega raziskovanja folklorne in 4. Spremembe in kontinuiteta v ženitovanjskih običajih) in 3 sekcijske (1. Družbene vede in stno slovstvo, 2. Problemi prilagajanja tradicionalnih oblik sodobnemu odrskemu izvajanju in 3. Sekcija za otroško folkloro).

Tako ambiciozno zasnovan program (ki smo se mu nekateri upirali že na pripravljanih sestankih) je grozil, da bo kongres potekal v paničnem branju množice referatov (okrog 80), ki ne bodo dobili pravega odmeva v diskusiji. Predvidevanja so se uresničila, ker je bilo tem in referatov preveč, med njimi pa precej neizdelanih, kar je spet pokazalo, da republiška društva niso dobro opravila izbirne naloge kljub neprestanim zagotovitvam, da se bo stanje izboljšalo. Negativno opazna je bila predvsem 2. plenarna tema, kjer je bilo tudi največ referatov, a niso prinesli skoraj nič novega, saj so referenti ponavljali problematiko, metode in gradivo, pa tudi napake s prejšnjih kongresov.

Metodologija terenskega raziskovanja folklorne je bila izzivalna tema, saj se folkloristi pri terenskem delu srečujemo z vrsto teoretičnih in praktičnih problemov, rešitve zanje pa iščemo kot posamezniki. Ob poslušanju referatov smo spoznali celo vrsto konkretnih in perečih težav, manj pa smo dobili nakazanih rešitev. Problemi so sicer bili v "zraku", čutili smo jih, nismo pa jih uspeli zaokrožiti v vsaj splošno usmeritev, ker je spet zmanjkalo časa za pogovor. Še enkrat se je torej pokazalo, da se ob branju množice referatov lahko samo seznanimo s problemi in jih vzamemo "na znanje", ker ni časa in tudi volje ne za reševanje. Spet se je pokazala kot edina možna oblika poglobljenega kongresnega dela — predprilava z natisnjenimi referati, da se na skupnih srečanjih že začnemo pogovarjati o nakazanih problemih, ne da jih tam šele slišimo in nič več.

Podobne ugotovitve bi veljale za vse plenarne in sekcijske teme, vendar je bila 4. tema pri tem izjema, saj je bilo manj referatov, ti pa so prinesli pomembno in novo gradivo za vse raziskovalce načina življenja. Zato je pomembna odločitev predsedstva ZDFJ, da bodo kongresi nadaljevali s temo o kontinuiteti in spremembah v folkloru.

Že sekcijaska razprava o ustnem slovstvu v Rogaški Slatini je pokazala, da raziskovalci prevečkrat posegajo le na "pozitivistična" področja in na teme, ki bi jih mirno lahko prepustili literarni zgodovini. Zato smo se v Rogaški Slatini dogovorili, da se v Radovišu pomenimo in predstavimo probleme raziskovanja ustnega slovstva v okviru drugih družboslovnih ved. Žal pa že nekaj let ugotavljamo, da raziskovalci ustnega slovstva ne želijo ugrizniti v "teoretične" teme, še več, na kongres prihajajo celo s svojimi priljubljenimi temami, čeprav sploh niso povezani z naslovom teme. To se je zgodilo tudi v Radovišu, saj so od 12 referentov le štirje napisali referat, ki se je ujemal z razpisano temo, ostali pa so govorili o folklornih elementih pri vidnejših literarnih ustvarjalcih, nekateri so pozitivistično naštevati ljudske kletve, eden pa je prebral kar skrajšano verzijo dela, ki je bilo že objavljeno v neki literarni reviji. Zato se je tudi diskusija vrtela samo okrog načelnih vprašanj, ali so referenti dolžni upoštevati predpisano temo ali pa lahko berejo karkoli, kar je v zvezi z ustnim slovstvom, samo da imajo referat, s katerim lahko od društev terjajo dnevnice za kongres. V srečnem trenutku, ko je voditelju razgovora uspelo usmeriti diskusijo k bistvu, pa so posamezniki z omalovaževanjem in s svojo "avtoritet" spet razdrobili razpravo in jo speljali v svoje vode. Celotno delo kongresa je zato začelo zgubljeni resnost in je vedno bolj postajalo podobno "veseli šoli" v otroških vrtcih. Pri tem se seveda postavlja vprašanje odgovornosti vodstev republiških društev in organizatorja kongresa, ki so referate sprejeli in se niso držali niti razpisanih tem niti sklepov skupščin. Republiškim društvom je lahko v opravičilo samo to, da so nekateri referati prišli do organizatorjev po ilegalni poti, torej mimo njih. Ne moremo pa opravičiti, da se to dogaja že leta in leta in da nekatera vodstva republiških društev ničesar ne ukrepejo. Morda zato, ker so v vodstvih samih taki "ilegalci". Enkrat je treba reči bobu bob in nekatere krivce tudi imenovati. Na naših skupščinah smo že večkrat govorili o nerazumljivem in škodljivem obnašanju posameznikov v hrvaškem folklorističnem društvu. Vendar pa društvo ni ukrepalo, temveč je nastrotno eden izmed krivcev radoviške farse bil celo recenzent za referate o ustnem slovstvu. Ta "recenzent" pa je vsem navkljub sprejel neustrezne referate. Tako početje škodi vseh jugoslovanskih folkloristiki, njenemu ugledu in znanstvenim prizadevanjem.

Krivično bi bilo, če bi s prstom kazali samo na eno društvo, saj velik del odgovornosti nosi tudi organizator, ki je vse prepustil republiškim izborom in uvrstil v kongres neprimerne referate. Organizator 31. kongresa se je večji del zasedanj obnašal tako, kakor da potek in uspeh kongresa nista njegova stvar. Njemu v prid pa je v konkretnem primeru treba povedati, da se je v sekciji za ustno slovstvo ena od članic organizacijskega odbora, uprla početju "avtoritet", a je bila posmehljivo utišana, kakor tudi voditelji pogovora, ki so bili brez moči. "Padalstvo" in brezzveznost sta se pokazala tudi pri nekaterih drugih referatih, ker niso šli prek svojega društva. Črnogorski referat, brez zveze z naslovom, je bil prebran pač zato, ker Črna gora sploh nima formalne organizacije, zato tudi nimajo društvenih sestankov, njihovih delegatov pa tudi ni bilo v predsedstvu ZDFJ. "Ilegalci", "avtoritete" in "samotni jezdeci" so bili v sekciji za ustno slovstvo v večini, zato so tudi lahko parlamentarno preglasovali dobromislečo manjšino in sekcijsko delo usmerjali po svojih željah. Svojo bojevitost, pristranost in nestrpnost so pokazali tudi na redni letni skupščini, kjer so spet vsilili "svojo", že leta in leta ponavljajočo temo, ki jo nekateri obdelujejo v magistrskih in doktorskih nalogah ali pa ravno o tem trenutno predavajo itn.

Veličina etnomuzikologov je sodelovala pri 2. sekcijski temi, nekateri pa so dopolnjevali plenarne teme. O skupnih teoretičnih problemih pa so se pogovarjali na dvodnevem sestanku pred kongresom, kar je postala že etnomuzikološka praksa. Ta sekcija ima nekaj svojih prijetnih značilnosti, saj etnomuzikologi z načrtnim in

poglobljenim delom presegajo folkloristično povprečje. Kljub ozkim in specialnim problemom se znajo vključiti v širše plenarne teme in jih dopolnjujejo z novim gradivom, nekatere probleme pa osvetljujejo s svojega zornega kota in opozarjajo na pomembne sestavine v folklori, ki jih nemuzikologi večkrat spregledamo. Njihovo predkongresno delo rešuje vrsto temeljnih problemov stroke, s katerimi ne "bremenijo" raziskovalcev z drugih področij. Te le seznanijo s svojimi ugotovitvami in rezultati. Takšna homogena raziskovalna ekipa etnomuzikologov ni nastala čez noč in sama od sebe, ampak je plod dolgotrajnega prizadevnega znanstvenega dela, človeške in znanstvene volje, da probleme usmerjajo k možnim rešitvam. Etnomuzikološka sekcija opozarja, da bi se morale tudi druge sekcije podobno lotiti reševanja svojih specifičnih in perečih problemov, če nočejo, da bodo zaostale za znanostjo in življenjem.

Ob kongresnem razmišljanju velja omeniti še redno letno skupščino ZDFJ, ki se je poleg formalnih in organizacijskih zadev spopadla še z nerešenimi nalogami in problemi iz prejšnjih let. Na kongresu v Rogaški Slatini je bilo namreč predlagano, da bi bil naslednji etnološki kongres v Črni gori spet skupen, torej z etnologi in folkloristi in tokrat še z antropologi. Kongres naj bi bil jugoslovanska "generalka" za svetovni antropološki in etnološki kongres v Zagrebu. Že v Rogaški Slatini nismo dosegli sporazuma, saj sta ZDFJ in ZEDJ sklenili nadaljevati delo po starem, torej z ločenimi kongresi v različnih terminih. Po taki odločitvi naj bi folkloristi leta 1985 zborovali v Vojvodini, etnologi pa v Črni gori. Povsod so priprave na kongresa že v polnem teku in tako folkloristična skupščina v Radovišu ni mogla spremeniti poteka dogodkov, ker je bila priložnost iz Rogaške Slatine zamujena. Predsedstvo ZDFJ je od predsedstva ZEDJ dobilo pismo o etnološkem kongresu v Črni gori, ki bo septembra 1985 na Cetinju. Med vrsticami se je dalo razumeti, da organizator pripravlja skupen kongres etnologov, folkloristov in antropologov, čeprav o tem ni bilo predhodnih dogovorov, niti o temah, pač pa je ZEDJ poslalo predloge svojih tem, na katere naj bi folkloristi dali svoje pripombe do 1. 10. 1984, svojo skupščino pa pa so ti imeli šele 10. 10. 1984. Najbolj preseneča, da predsedstvu obeh zvez nista že med letom našli stika, čeprav sta tajništvu obeh zvez v isti hiši v Beogradu. Poprejšen dogovor bi lahko omogočil pravočasno koordinacijo in vsaj skupen sestanek, na katerem bi se dogovorili o kongresnih temah oziroma o sodelovanju folkloristov in antropologov na Cetinju. Predsednik antropoloških društev Jugoslavije pa je v Radovišu povedal, da antropologi o morebitnem skupnem kongresu niso bili obveščeni, čeprav je tudi predsednik antropoloških društev v isti stavbi, v istem nadstropju in v istem inštitutu kot sekretariat ZEDJ. Zaradi takega načina dela ZEDJ v Radovišu tudi ni bilo moč nič več storiti za skupni kongres. Sklep skupščine ZDFJ je zato bil, da pri predsedstvu ZEDJ protestira zaradi nerazumljivega ravnanja in da odgovori na njihovo pismo. Da pa bi se izognili najhujšim posledicam in ponovni neobveščeni, bodo nekateri člani ZDFJ sodelovali na etnološkem kongresu v Črni gori in se vključili v razpravo o pripravah na svetovni antropološki in etnološki kongres. O pogovorih bodo obvestili skupščino ZDFJ. Iz pisma ZEDJ skupščini folkloristov povzemamo teme etnološkega kongresa.

Skupne plenarne teme:

1. Etnični procesi v Črni gori
2. Oblike patriarhalne kulture v naši družbi

S tezami: sodobno in preteklo stanje; družina, zadruga, bratstvo rod in ostale oblike patriarhalnega življenja

Etnološko društvo Srbije je predlagalo še sekcijske teme:

1. Običaji in verovanja v zvezi z naravo
2. Etnologija in šport
3. Oblačenje, noša, moda

Referati bodo tiskani pred kongresom, zato je rok za oddajo referatov do 1. aprila 1985. Obseg referatov je do

10 tipkanih strani, za sekcijske teme pa 6. Vse udeležence obveščamo, da pošljejo svoje prispevke do 1. aprila 1985 na naslov: Društvo etnologa Crne gore, Cetinjski muzej, N. Cerović 1, 81250 Cetinje.

Predsedstvo ZDFJ je sklenilo imeti svoj kongres od 26. do 30. septembra v Somboru z naslednjimi temami:

1. Folklorni prikaz Vojvodine
2. Medsebojna prepletanja v folklori podonavskih dežel
3. Kontinuiteta in spremembe v ljudski ustvarjalnosti
 - a) folklor in masovna kultura
 - b) socialna struktura v ljudski ustvarjalnosti

Sekcijske teme:

1. Pesniki, pevci in pripovedovalci — kolektivno in individualno v procesu ustne ustvarjalnosti
2. Tipi junakov v ljudski poeziji Jugoslavije
3. Razmerje med pisano in ustno književnostjo
4. Odprta vprašanja etnomuzikologije, etnoorganologije in etnokoreologije
5. Folklor in šport
6. Sekcija za otroško folkloro

Organizator kongresa, Folkloristično društvo Vojvodine, bo izdal zbornik referatov pred kongresom. Zato morajo referenti poslati svoja dela najkasneje do 1. marca 1985 na naslov: Magdalena Veselinović-Šulc, (Udruženje folklorista Vojvodine), Filozofski fakultet, 21000 Novi Sad, Musičeva bb. Referenti morajo besedila predložiti v treh izvodih, ker tako zahteva sofinancer. Integralni del referata je tudi kratek povzetek v tujem jeziku. Referati lahko obsegajo skupaj z opombami največ 6 tipkanih strani.

Skupščina ZDFJ je sklenila, da se kljub ločenim kongresom v letu 1985 nadaljujejo prizadevanja za skupni kongres, ki bi bil možen šele v letu 1986, če bo predsedstvo ZEDJ sprejelo naš predlog. Skupščina ZDFJ je pooblastila predsedstvo, da sklepe posreduje vodstvu ZEDJ! Nekateri člani ZEDJ so bili odločno proti, da folkloristi pošljejo na Cetinje uradno delegacijo, ker se jim je zdelo nepotrebno, saj je ZEDJ v celoti ignorirala vse prejšnje dogovore in ni obvestila ZDFJ o skupnem kongresu, kar se je po mnenju nekaterih pokazalo že v Rogaški Slatini, kjer so etnologi odbili predlog za skupen sestanek, poleg tega pa se njihovi delegati niso udeležili folkloristične skupščine, delegati ZDFJ pa so bili navzoči na etnološki skupščini.

Besede niso potrebne. Priložnost iz Rogaške Slatine je zamujena in vprašanje je, če bo še kdaj uresničljiva. Kongres folkloristov v Radovišu je namreč pokazal, da delo spet teče po dveh tirih in da na obeh straneh ni volje niti za medsebojno obveščanje in dogovarjanje.

MARKO TERSEGLAV

Posvetovanje Etnologija in zgodovina

V organizaciji Marksističnega centra Mariborske Univerze, mariborskega Pokrajinskega muzeja, Zveze zgodovinskih društev Slovenije in Slovenskega etnološkega društva je bilo 8. in 9. novembra leta 1984 v Mariboru posvetovanje Etnologija in zgodovina. Aktivnih udeležencev in poslušalcev, zlasti študentov obeh ved, se je zbralo v Domu družbenih organizacij precej; poleg čiste študijske in znanstvene radovednosti jih je gnala tja očitno tudi želja po doživetju dvodimenzionalnosti. Ko so se organizatorji teden pred posvetom namreč še ubadali z zunanji, predvsem tehničnimi problemi glede nastanitve udeležencev, so prvi zagreteži že prebirali razmnožene referate. Vajeni deskripcije in pozitivistične linearosti, naveličani dislociranih razprav ozkih intelektualnih "krožkov", željni druge dimenzije, tega tolikokrat hotenega, a

teško ulovljivega metaobjekta (in večkrat zgolj cilja) vseh javnih tribun, okroglih miz, simpozijev in posvetovanj, so se torej kritiko in nadzidavo, soočenje (in spoj) tega, kar so v svojih kabinetih zapisali etnologi, zgodovinarji, sociologi in še kdo, odpravili iskat na štajersko.

Gradivo, ki nam je bilo udeležencem dano torej že v popotno malho, pa se, proti pričakovanjem, sploh ni ločilo na "etnološko" in "zgodovinsko", niti ga ni razložila, še ožje vzeto, vnaprej pripravljena delitev na tri tematske sklope — tistega, ki bi se ukvarjal z občim (in hkrati tudi generaliziral? — sta se na poti proti Mariboru v meni sproževala diskvalifikatorska skepsa in spomin, ki je natančen vedno, kadar ni nujno), tistega, ki naj bi opredelil (in ponovno kanoniziral?) odnos do proučevanja NOB in socialistične revolucije in onega, ki bi se ukvarjal s "kulturno zgodovino" in položajem muzealca (ga dokončno potopil v formaldehid delat humanistično družbo anorganskemu "muzejskemu predmetu"?). Vse topove interintelektualistične bojevitosti, s tem pa tudi omejenosti osebnih zamer, zarot in iskanj nekih posebnih predmetov" v vrečki drobtin, imenovani humanistika, je namreč v eno samo ostro epistemološko rezilo pretopil v svojem referatu Braco Rotar. Pokazal je na tisti nož, ki v zgodovini in teoriji vednosti reže znotraj ved, hkrati pa para tudi krinko spekulativne ideologije. S tem seveda ni dal, niti zdaj ne dajem jaz, normativnega šaha-mata ostalim referentom. Uspel pa je prepričljivo pokazati, kje naj bi iskali dejanska razmerja med vedami in kje, historično, tiči (zaradi nejasnosti meja) nevzdržni razkol med humanističnimi in družbenimi vedami in deprivirani položaj slednjih. Ker je bilo posvetovanje sinhrono z izidom Rotarjevega prevoda Foucaultovega Nadzorovanja in kaznovanja, je bila prava teoretska škoda, da galskega duha v Maribor(u) ni bilo. Pozicija zgodovinarja in teoretičnega vednosti je preveč vpeta v lastno metodologijo, da bi lahko bila nevtralna (še zlasti) do etnologije in zgodovinskega pisanja.

Vse to so v uvodu k prvemu tematskemu sklopu posvetovanja — Razmerje med zgodovino, drugimi historičnimi vedami in etnologijo — moderatorji razprave tudi približno upoštevali in se natančno, vsak po svoje, opredelili za možen značaj pogovora. Marko Terseglav je ob povzetku referata Petra Vodopivca še enkrat poudaril nujno terminološko jasnost in konceptualno prožnost, zlasti tam, kjer se metodologiji obeh strok prekrivata. Odmik od trditve "Na žalost v Mariboru danes ni Braca Rotarja!" se je torej začel že takoj. Skepsa, kaj je "način življenja" — teza, cilj ali že kar predmet raziskave, se je tisto dopolnje že takoj zavila nazaj v mistiko, kjer "način življenja" dokaj pogosto tudi tiči. Marsikatera ideja je ostala zgolj izrečena, a se zaradi različnosti konceptov v referatih na govorniškem odru ni mogla srečati z drugo idejo. Težnja Petra Vodopivca po zgodovinskem pregledu diferenciacije ved v 19. stoletju in njenem zblizevanju v 20. stoletju je, na primer, kar silila v razpravo o zgodovini slovenskih historiografskih ideologij. Dušana Nečaka teza pa, češ da je zgodovinski "način življenja" razumljen in v tekstih utemeljevan širše od etnološkega, se tako ni spogledala z omenjeno Terseglavovo skepsa, niti nas ni mogla prepričati, da je spor med vedama namišljen, prej narobe. Analogno (dasiravno ta beseda v kontekstu zveni morda preveč togo in mehanicistično) sta ostali zapisani vsaka zase in se teoretsko nista zadeli tudi obe najmočnejši želji po historično trdnem prikazu razmerja med etnologijo in zgodovinskim pisanjem — Petra Vodopivca in Slavka Kremenška. Slednja je sicer že bila natančno ureničena in teoretsko razgaljena vsaj študentom etnologije na nekonvencionalnih in kritičnih "petkovih predavanjih", širši strokovni javnosti pa v publikaciji Etnološki razgledi in dileme. Zato je Slavko Kremenšek lahko s tem, da je interdisciplinarnost vzel za nekaj samoumevnega, dal nekaj konkretnih predlogov kot pedagog, kar je spodbudilo Naceta Šumija in Janeza Šumrado, da sta spregovorila o sposobnosti kadrov. Zedrege torej niso zgolj konceptualne, pač pa tudi metodološke in s tem postanejo nujna neka specialna znanja v strokah in vedah.

Marko Terseglav je še enkrat nakazal dve možnosti sodelovanja in skušal tako za nadaljnji potek razprave postaviti razliko med osebno ravnijsko stikov in teoretskim sodelovanjem. Za slednje so prav gotovo potrebni cilji, po Vodopivčevu lahko zaenkrat tudi minimalni, saj je mnogo pomembnejša odprtost za razmišljanje; Slavko Kremenšek se s tem strinja, toda trn v peti ostaja zanj institucionalni boj, njegova organiziranost pa naj razčisti posamične funkcije, ki jih je nujno treba razdeliti. Vprašanje je seveda, kaj je možno v slovenski historiografiji in etnologiji storiti v tem trenutku — je težko posegati vase, se pravi v obe znanosti ali v šolski sistem, ki pa je del znanosti le na zunaj in se zgolj v operaciji razdeljevanja in preverjanja znanja skuša otrestiti spekulativne ideologije.

Zanimivo je razmišljati, kako bi potekala diskusija če bi celoten dnevni red posvetovanja obrnili in občemu ne bi sledilo posamično. Zdi se namreč, kakor da se je sok sestanka moral izpiti že pri prvi temi, saj je na popoldansko temo Pogoji in oblike zgodovinskega in etnološkega raziskovanja NOB in socialistične revolucije mnogim zmanjkalo volje in tudi koncentracija je občutno padla. Edini očitek referatom, ki so se lotevali teme in s tem predmeta, ki se v najnovejšem času "iz dneva v dan spreminja" (bolje rečeno: iskanje znanstvene resnice je tu oteženo, saj se prepletata dve drugi "resnici" — uradna "kriptoresnica" in "polresnice" tistih, ki so se sicer v pravi resnici nekoč doživeli, a jim je danes preveč ali pa premalo pomembna), je, da se objavljeni "empirični" teksti metodološko ne skladajo s tekstom Božidarja Jezernika. Njegova teoretska moč si namreč tu nekoliko podreja praktične dosežke drugih, kar pa ni pomembno, saj vemo, da je pravzaprav tudi Jezernik sam že izenačil svojo teorijo s prakso in gre torej zgolj za trenutno stanje v Mariboru. Že vnaprej je bilo za to temo jasno, da bo prišlo v obravnavi do ekskurzov na področje ideologije in politike, kar pa seveda še ne pomeni, da smo pričakovali tako grobo zamenjavo. Ludvik Čarni je pač moral pojasniti razliko med ideološkim momentom in politično odločitvijo.

Tudi drugi dan posvetovanja je razprava potekala na ravni posamičnega in razadi tega, po moje, izgubila značilno polemičnost — Sergej Vrišer in Naško Križnar sta vodila pogovor na temo Pogoji in oblike sodelovanja zgodovine, drugih historičnih ved in etnologije pri raziskovanju in predstavitvi slovenske kulturne zgodovine. Zdi se, da za slovensko historiografijo termin "kulturna zgodovina" ni problematičen; udeleženci posvetovanja — zgodovinarji — so namreč v glavnem molčali in tako omogočili etnologom in muzealcem, da so papirnato analizirali stanje v slovenskih muzejih, spregovorili o problemih študija muzeologije in konservatorstva, o mestu etnologa v spomeniški službi in skušali opredeliti ustreznost oziroma neustreznost pojma "kulturna zgodovina".

MIHA ZADNIKAR

KNJIŽNA POROČILA IN OCENE

Dunja Rihtman — Augustin: *Struktura tradicijskog mišljenja*. Zagreb, Školska knjiga 1984. 198 str. 8°.

"Kadar se drenjamo v tramvaju, mečemo smeti z balkona osmega ali osemnajstega nadstropja stolpnice, pošiljamo v ... šoferja, ki nas prehiteva nepravilno, ko na delovnem mestu v delovnem času proslavljamo sinovo rojstvo — ali počnemo to zato, ker smo primitivni, nekulturni ... ali pa je razlog drugje? Včasih se nagibamo k sklepu, da to in še marsikaj drugega delamo zato, ker je naša miselnost zastala, ker v nas prevladuje atavizem tradicionalne, in to kmečke miselnosti..." Tako začenja svojo nenavadno knjigo avtorica Dunja Rihtman-Augustin, nato pa se sprašuje: "Kakšen je odnos med nami, našim položajem in našim mišljenjem in tradicijo in tradicionalno miselnostjo, kakšen je odnos med preučevanjem tradicionalnih skupnosti in preučevanjem današnje družbe, kakšno je razmerje med zgodovino in sedanjostjo?"

Predmet avtoričine analize sta kmečki način življenja in mišljenja, torej struktura tradicionalne miselnosti in to kot segment psihične strukture današnjega človeka. V uvodnem delu knjige avtorica med drugim navaja tudi Zygmunta Baumana in z njim ugotavlja, da je današnji človek za razloček od človeka na plemenski stopnji razvoja udeležen v več družbenih skupinah hkrati; zaradi te segmentiranosti se večkrat znajde v zelo težkem položaju. Vseh segmentov, pravi avtorica, ni mogoče spoznati in četudi bi spoznali vse, bi resnica še ne bila njihova vsota. Vredno pa je vedeti čim več in njena razprava je namenjena globljemu poznavanju enega od pomembnih segmentov naše preteklosti — strukturi tradicionalne miselnosti. Te pa avtorica ni iskala v nedoločnem ljudstvu, ampak v družinski zadrugi, ker je v etnoloških besedilih o tej temi največ podatkov o vrednotah in normah v tradicionalni družbi.

Da bomo razumeli, kako ji je to uspelo, moramo nekoliko podrobneje povzeti njeno razpravo.

Model harmonične, idealne zadrugne skupnosti je utrdila knjiga Ognjeslava Utješinovića, *Die Hauskommunionen der Südslaven, Dunaj 1859*. Sredina preteklega stoletja je bil na Hrvaškem čas, ko je fevdalni red skupaj s tradicionalnimi ustanovami zašel v globoko krizo. Avtor, navdušen privrženec ilirizma, pesnik, ki je poznal tudi pravno, politično in gospodarsko literaturo, se je v iskanju rešitev družbenih problemov opiral tudi na vzornika W. Riehla, začetnika nemške etnologije. V obdobju "moralnega propada" in "splošne gospodarske zmede" mu je družinska zadruga pomenila vzorni temelj za organizacijo poljedelstva, model za ohranitev pravne ureditve, proti drobljenju zemljiške posesti, proti odhajanju v mesta, proletarizaciji in množičnemu obubožanju. Njene osrednje vrednote so bile sloga, poštenje in pripadnost skupnosti (zajedništvo).

Približno v istem času je Društvo gospodarsko hervatsko-slavonsko izpeljalo med svojimi člani anketo, katere rezultati prikazujejo zadrugo v bolj raznoliki in stvarnejši podobi. V odgovorih sta izraženi dve skrajnosti: po prepričanju enih bi z ohranjanjem patriarhalnih odnosov lahko preprečili diferenciacijo na vasi, ustavili bi odhajanje kmečkega prebivalstva in njegovo obubožanje, po drugem prepričanju pa so patriarhalni odnosi ovira za modernizacijo gospodarstva.

Utješinovičev model je sto trideset let vplival na znanstveno literaturo o zadrugah, o južnih Slovanih in o njihovih družbenoekonomskih odnosih, čeprav so ga razveljavljala še druga sodobna in tudi starejša poročila. Različno govore o tem predmetu že teksti iz 18. st. Matthias Piller in Ludwig Mitterpacher, ki sta opisala svoje potovanje po Slavoniji leta 1783, prikazujeta zadrugo

brez podrobnosti in razmeroma idealno, a omenjata tudi gospodarske pritiske, obveznosti do fevdalca, vojske in kralja in latentne možnosti notranjih preprirov. Konkretnije podatke pa najdemo v knjigi Satir iliti divji čovik Matije Antona Reljkovića iz leta 1762. Brez romantičnega olepševanja je pisatelj, ki je bil sicer vnet zagovornik nedeljive lastnine, starešinove avtoritete, podrejenosti žensk in drugih kvalitet zadrugnega življenja, na primerih pokazal, da je življenje drugačno. Govoril je o ekonomski diferenciaciji v egalitarni zadrugi, o kraji, o omejenosti gospodarjeve moči in o preprih, ki jih porajajo interesi posameznikov ali posameznih malih družin.

Zadrugo je opisoval tudi Ivan Lovrić, avtor komentarja k Potovanju po Dalmaciji Alberta Fortisa. Njegovo delo temelji na poznavanju razmer v Cetinjski krajini v drugi polovici 18. stoletja. Lovrić je nagibal k predstavi o složni skupnosti, a videl je tudi drugo plat medalje in ni tajil, da so prepri latentni.

V 19. stoletju, času romantičnih vplivov na etnologijo, je preučevanje ljudskega prava odkrivalo nove poteze tudi v družinski zadrugi. Baltazar Bogič, podkovan v pravni teoriji in seznanjen s sodobnimi smermi v etnologiji, je objavil rezultate ankete o ljudskem pravu leta 1874. Gradivo je govorilo o skupni lastnini, pa tudi o osebni, ki naj bi bila, po mnenju večine, zadrugnemu življenju v škodo. Moč je bila osredotočena v gospodarjevi osebi, a je bila manjša, kakor je to predpisoval idealni model. Prevladujoči vrednosti — sloga in pripadnost skupnosti (zajedništvo) sta bili često ogroženi.

Osnova za sabiranje in proučevanje građe o narodnem životu, ki jo je Antun Radić objavil leta 1897 v Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena", je kot raziskovalno orodje vplivala na Radičeve sodelavce in na vse generacije etnologov na Hrvaškem od ustanovitve katedre na zagrebškem vseučilišču. Avtorica je v svoji izbor vključila tudi sedem monografij, pisanih po Osnovi, katerih avtorji so bili izredno sposobni opazovalci in opisovalci: Otok Josipa Lovrečića, Trebarjevo Kate Jajncero-ve, Bukovica Vladimirja Ardalića, Poljica Frana Ivaniševića, Prigorje Vatroslava Rožiča, Logar Josipa Kotarskega in Varoš Luke Lukića, Obravnava jih kot variante kmečke kulture, kmečkega načina življenja in pojmovanja tega življenja. Monografije pripovedujejo, da je bilo razmerje med skupno in osebno lastnino, vključujoč krajo, v zadrugnem gospodarstvu vedno komplementarno in da osebna lastnina v zadrugi ni mlad pojav. V vseh je izražena zahteva po gospodarjevi avtoriteti, vendar so jo zadrugne skupnosti vedno omejevale. Ženske imajo nizek družbeni položaj, so pa lastninsko neodvisne in se vključujejo v denarno gospodarstvo. Ne vtikajo se v javne, pomembne odločitve, spoštujejo vse moške člane zadruga, po drugi strani pa opravljajo prav tako pomembna dela, skrbijo za prehrano, vzdržujejo stik z okolico in predvsem vplivajo na moške odločitve. Tudi prepri niso samo bolezenski pojav v zadrugnem življenju v 19. stoletju, ampak so sestavni del skupnega življenja posameznikov, ki imajo skupne in osebne proizvodjalne in lastninske interese, ki so povezani z različnimi sorodstvenimi vezmi v skupino, ki je zamišljena kot egalitarna, v resnici pa je notranje razslojena na močnejšo skupino moških in šibkejši skupini žensk in mladih ljudi. Kljub močnim težnjam po zapiranju v družinske in vaške meje so bile zadruga po administrativni poti, z vojaško obveznostjo, šolanjem, prek literature, sejmov itn. povezane s splošnimi družbenimi tokovi in vključene v tržne, politične in politikantske odnose z zunanjim svetom.

Kritični pregled literature, ki je v zadnjih dveh stoletjih nastajala o družinski zadrugi, zaključila avtorica tako, da ponovno izloči modele Utješinovića, Radića in Emila Sicarda in jim doda še svojega — ta je bogatejši predvsem zato, ker uvaja ločeni ravnini idealne predstave in resnične kulture. Tako se knjiga Dunje Rihtman-Augustin uvršča med zelo redke etnološke razprave, ki se navezujejo na prejšnje ugotovitve drugih avtorjev in ki razvidno dodajo svoj prispevek k poznavanju obravnavane teme. Omenjeni model zaključuje glavni tok razprave, ki se v

mnoгих poglavjih dotika najrazličnejših teoretičnih vprašanj, npr. o kulturi in etnološkem raziskovanju, o kultur-
nozgodovinski šoli, o zamišljenem in resničnem redu, o
tradicionalnem in ljudskem itn.

Ponovni razmislek o zadruzi v knjigi Dunje Rihtman-
Augustin poteka kot potovanje v času in kot potovanje
od idealnega modela k resničnemu življenju. Bolj ko
prebiramo časovno odmaknjena besedila, bolj prepozna-
vamo v njih mišljenjsko strukturo, ki jo poznamo iz vsak-
danjega življenja v današnjem času. Tako je npr. "prodor-
no kritični Reljković spoznal, da je življenje na vasi, v
zadrugi, vse prej ko idilično. Sloga je nekaj, o čemer
sanjajo, istočasno pa je nedosegljiva. Zamišljeni red
imajo neprestano pred očmi in na umu, a se neprestano
ruši na ravni gospodarskih odnosov in organizacije dela,
na ravni družinskih odnosov, na ravni kolektivnih in
posameznikovih interesov in končno, na ravni pogleda na
svet, ki se zavzema za slogo in zaupanje, v resnici pa"...
(str. 52, prev. M. R.) Na ta način je zanimiv tudi odstavek
o komunikacijah z zunanjim svetom, kjer avtorica opaža:
"Odnos do goljufije (obsodba ali strpnost do nekaterih
vrst goljufije) morda najbolje določa mejo ožje in širše
skupnosti. Isto velja za prodajo dobrega ali slabega
blaga. Medtem ko so goljufijo sorodnika, soseda ali celo
vaščana strogo obsojali, pa imajo do nje mnogo ohlap-
nejši odnos, če gre za ogoljufanje tujca, gospode ali
oblasti ali pa če gre za prodajo pokvarjenega blaga
neznani osebi, ki ne pripada isti skupnosti" (str. 176,
prev. M. R.).

Tudi slovenski bralec ves čas ve, za kaj gre, čeprav je
daleč od izkušnje ali spomina na zadružno življenje, saj
zadruga pri Slovencih ni zgodovinsko dokazana. Ali to
pomeni, da ima naš segment tradicionalne miselnosti
iste sestavine ali pa je to izraz dejstva, da smo globoko
udeleženi v širši skupnosti, ki se še vedno vede po načel-
nih patriarhalne zadruge, v dvojnosti med idealom in
resničnostjo? Zamišljena, idealna ureditev je bila vgraje-
na v Cvičičevo "patriarhalno kulturo" in je koristila politiki
kot obrazec o dominantnem narodu in razredu v stari
Jugoslaviji, avtorica pa ugotavlja, da model tradicionalne
miselnosti obremenuje z idilično sliko junaške, demo-
kratične in egalitarne preteklosti tudi našo sodobno pub-
licistiko in sodobni politični jezik.

Razprava Dunje Rihtman-Augustin je izvirna že v
osnovnem namenu, prodreti v strukturo tradicionalne
miselnosti, da bi bolje razumeli sedanost. Vodi nas
skozi izbrane tekste tako, da spoznamo najpomembnejša
poglavja iz preteklosti hrvaške etnologije, ob tem pa ves
obseg problematike družinske zadruge. Njen najpom-
embnejši uspeh pa je ta, da jo beremo kot analizo
miselnosti v naši širši družbi, miselnosti, katere segment
je tradicionalno mišljenje z dvojno strukturo ideala in
resničnosti.

MOJCA RAVNIK

**Marek Gawecki, Wieś śródkowego i polnocnego Afgani-
stanu. Tradycja i próby modernizacji (Vas srednjega in
severnega Afganistana. Tradicija in poskusi modernizaci-
je), Prace etnologiczne 10, Wrocław 1983**

Med razmeroma redkimi etnološkimi študijami o
Afganistanu, ki so bile napisane v zadnjih letih, zasluži
knjiga Mareka Gaweckega posebno pozornost, prvič
zaradi obsežnosti in kompleksnosti prikaza družbene in
gospodarske strukture afganskega podeželja in drugič
zato, ker je prva samostojna etnološka monografija ka-
kega poljskega avtorja o tem delu Srednje Azije.

To seveda ne pomeni, da zanimanje poljskih znanst-
venikov za Afganistan in sosednje dežele nima bogate
preteklosti. Po podatkih Zbigniewa Jasiewiczza v predgo-
voru k omenjeni monografiji, so se Poljaki srečali s pr-
vimi opisi Afganistana že v 17. stoletju, kasneje pa so o
tej deželi poročali poljski misijonarji, uslužbenci in vojaki
v ruski carski službi. Po obisku afganskega kralja Ama-
nullaha na Poljskem (med turnejo po Evropi, leta 1928)
so se začeli razvijati tudi gospodarski in politični stiki

med državama, ki so se po drugi svetovni vojni okrepili
in razširili še na področja kulture, znanosti in šolstva.
Tako je postal Afganistan eno od glavnih izvenevropskih
delovišč poljskih etnologov.

Leta 1976 je Inštitut za etnologijo na univerzi Adama
Mickiewicza v Poznaniu organiziral azijsko etnološko
ekspedicijo, v kateri je bilo pet etnologov (med njimi tudi
M. Gawecki in Z. Jasiewicz), dva filologa in štiri člani
pomožnega osebja. Terensko delo je potekalo na dveh
lokacijah v severnem Afganistanu (Kajsar pri Majmani in
Daulatabad) in v dveh vaseh osrednjega dela dežele
(Najak in Tala).

V tako izbranih teritorialnih okvirih so avtorja mono-
grafije, M. Gaweckega, zanimala predvsem naslednja
vprašanja:

— kateri so bili mehanizmi in rezultati sprememb v
kmečkih skupnostih glede na razlike v etnični sestavi,
zgodovinskih razmerah in geografskem okolju;

— kaj je pospeševalo proces modernizacije in kaj ga
je zaviralo;

— kako daleč je napredoval ta proces do leta 1978.

Ta vprašanja so bila obdelana za obdobje zadnjih sto
let, t.j. od osemdesetih let 19. stoletja do Tarakijevega
državnega udara ali revolucije konec aprila 1978.

Uvodno poglavje obsega poleg opisa geografskega
okolja še zgoščen prikaz etnične strukture prebivalstva,
zgodovine in religije. V zvezi z obravnavo religije pripom-
nimo, da avtor ni zašel v pretirano črno-belo poenostav-
ljanje; tako npr. islama ni označil za "nazadnjaško" vero
a priori, marveč ga je zanimalo, kakšne so lokalne inter-
pretacije korana. Drugo poglavje osvetljuje notranjo orga-
niziranost vaških skupnosti severnega in srednjega
Afganistana, tretje poglavje različne oblike zemljiške
lastnine, četrto načine obdelovanja polj, zbiranja in
spravljanja pridelkov in peto poglavje integrativno funkcijo
javnih del, šolstva in trgov (bazarjev).

Avtor je ugotovil, da se družbena stratifikacija afga-
nskih kmečkih naselij v obravnavanem času ni bistveno
spremenila. Državno uradništvo je v vaseh prevzemalo
funkcije, ki jih je prej imel svet starcev. Pokazalo se je
tudi, da so vasi v ekonomskem pogledu precej razsloje-
ne. Poljedelstvo je bilo v času raziskovanja na veliki
večini posestev še tradicionalno. Nekaj poljedelskih stro-
jev in sodobnega orodja so premgli le bogati zemljiški
posestniki na severu države in še ti so priprave uporab-
ljali na neustrezen način. Neenotnost podeželskega pre-
bivalstva so poglobljali še verski in etnični razločki. Islam
v svojih različnih pojavnih oblikah (šlitski, sunitski in
izmaelitski) je še vedno uravnaval družbeno in ekonomsko
dogajanje in pogosto zaviral ali povsem onemogočal
procese modernizacije. Državna oblast v tem pogledu ni
mogla ali hotela storiti ničesar. Napredek poljedelstva so
ponekod omejevale tudi neugodne geografske razmere.

V knjigi je poleg teh osnovnih ugotovitev še pravo
bogastvo raznovrstnih podatkov o Afganistanu, ki so bili
zbrani bodisi neposredno na terenu ali povzeti po starejši
in novejši literaturi. Pri tem je treba poudariti, da se
avtor ni omejil le na etnološko literaturo, marveč je s
pridom uporabil tudi številna dognanja geografske in
ekonomske stroke.

K nazornosti teksta prispeva 65 črno-belih fotografij med
besedilom in v prilogah, 17 risb in grafikonov in 4 tabele.

Znani dogodki v Afganistanu so po letu 1978 do
temeljev pretresli ustaljeni način življenja, povzročili
močno politično polarizacijo prebivalstva, a prinesli tudi
zemljiško reformo, hitrejšo industrializacijo in razmah
šolstva. Že zaradi tega lahko z gotovostjo trdimo, da se
Afganistan tokrat ne bo ognil močnemu vplivu tehnično
naprednejšega zunanjega sveta, čemur se je še nekako
izmikal v zadnjih nekaj desetletjih. Knjiga Mareka
Gaweckega bo ostala dragocen dokument tega prelomne-
ga obdobja, prispevala pa bo tudi k razreševanju nekate-
rih splošnejših vprašanj etnološke stroke, npr. enosmer-
nosti kulturnega razvoja in pojma "azijskega načina
gospodarstva".

ZMAGO ŠMITEK

POROČILA ETNOLOŠKIH USTANOV O DELU V LETU 1984

Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU

Sekcija za ljudsko slovstvo: M. Matičetov je pripravil gradivo za objavo pravljič iz repertoarja Tine Vajtove in nadaljeval terensko delo v Reziji. V zbirko slovstvene folklore je bilo pridobljeno veliko novega gradiva (doslej 3363 enot), ki je bilo dokumentirano in vrednostno selekcionirano. M. Stanonik je nadaljevala raziskave in zgodovine slovstvene folklore.

Sekcija za ljudske šege in igre: Za zgodovino raziskovanja šeg so bile izdelane analize sedmih zbiralcev z opisom njihove metodologije in znanstvenih nazorov. Opravljene so bile zaključne raziskave za razpravo o spreminjanju funkcije in semantike šeg, nadaljevalo se je zbiranje letnih in delovnih šeg. V pripravi je rokopis 2. snopiča topografije slovenske Štajerske.

Sekcija za glasbeno narodopisje: V okviru izdaje "Slovenske ljudske pesmi" je bilo za 4. knjigo, ki bo obsegala 71 tem s približno 650 variantami, deloma končanih 200 pesmi. Nadaljevalo se je delo za izdajo regionalnih zbirk slovenskih ljudskih plesov, monografijo o instrumentalni glasbi Rezije in zbirko Slovenskih ljudskih pesmi Koroške. Po raznih krajih Slovenije je bilo posnetih 679 pesmi in drugega etnomuzikološkega gradiva. Sproti je bila opravljena potrebna dokumentacija. Ob 50-letnici ustanovitve Folklornega inštituta sta bili pripravljene razstava o razvoju in delu inštituta (sedanje Sekcije) in posvetovanje na temo "Ljudsko glasbeno izročilo in sodobnosti".

Sekcija za materialno kulturo: Za raziskavo ljudske arhitekture in planin na Slovenskem je potekalo terensko delo v vaseh na Primorskem, Gorenjskem in Koroškem. Na podlagi zbranega gradiva so bile izdelane tudi tri krajše razprave. Za pravkar izdano delo T. Cevca Arhitekturno izročilo pastirjev, drvarjev in oglarjev na Slovenskem so bila opravljena dodatna korekturna dela. A. Baš je pisal knjigo Oblačilna kultura na Slovenskem v 1. polovici 19. stoletja, ki bo končana v letu 1985.

Audiovizualni laboratorij: Prizadevanje AVL je bilo v letu 1984 usmerjeno v načrtovanje in nakup tehnične opreme, iskanje finančnih virov za delovanje AVL in strokovno delo. Posneto je bilo 7 filmov, od teh so štiri končani, trije pa v delu.

Sodelavci ISN so objavili 111 enot, od tega 4 samostojne knjige, 24 razprav, 81 različnih strokovnih člankov, pri dveh delih pa je bila opravljena redakcija. Udeležile so se 13 domačih in mednarodnih posvetovanj in sodelovali v različnih strokovnih odborih in komisijah. Ob raziskovalnem delu so posredovali gradivo in nasvete vsem, ki to potrebujejo za znanstveno, pedagoško, kulturno-prosvetno ali umetniško delo.

MIRKO RAMOVŠ

Zavod za spomeniško varstvo Celje

Zavod obsega ozemlje enajstih občin: Celje, Žalec, Mozirje, Velenje, Slovenske Konjice, Šmarje pri Jelšah, Šentjur pri Celju, Laško, Sevnica, Hrastnik in Trbovlje. Od leta 1979 ima zavod zaposlenega etnologa konservatorja, ki skrbi za evidentiranje, dokumentiranje in varstvo

t.i. etnoloških spomenikov in dediščine. Njegova dela in naloge posegajo tudi na področje redne zaščite etnološke dediščine, kakor so izdaje mnenj za lokacijska in gradbena dovoljenja.

V letu 1984 so bile na področju evidentiranja etnološke dediščine opravljene naslednje naloge:

— Pregled etnoloških spomenikov in dediščine v okviru elaborata Spomeniškovarstvene smernice za UN Zreče. V 9 domačijskih enotah je bilo evidentiranih 11 poslopj, od katerih imajo 4 značaj kulturnega spomenika.

— Pregled etnoloških spomenikov in dediščine za elaborat Naravna in kulturna dediščina ožje posavske regije od Zidanega mosta do meje SRH in vplivi izgradnje HE na tem odseku (HE Vrholovo, Boštanj, Blanca). Evidentiranih je bilo 201, od tega jih ima 31 značaj kulturnega spomenika.

— Spomeniškovarstvena ocena domačije Kidričeva 89 v Tržišču (Rogaška Slatina). Elaborat vsebuje podroben opis domačije, spomeniškovarstveno valorizacijo, predloge za ohranitev in sanacijo in skice. Ocena je bila izdelana za urbanistični načrt Tržišče.

— Nadaljevanje zbiranja gradiva za Topografijo etnoloških spomenikov in dediščine v občini Mozirje.

V zvezi z dokumentiranjem in pripravo izhodišč za zaščito in ohranjanje etnoloških spomenikov:

— izdelava opisne, fotografske in arhitektonske dokumentacije (topografski karton) stanovanjske hiše Ljubija 83; hiša se varuje le arhivsko;

— izdelava elaborata za predstavitev gospodarskega poslopja (štale) Rjavica 27 v Spominski muzej Rogatec — opravljen je bil opis spomenika, označen sistem označitve lesenih delov, dodano pa fotografsko gradivo in tehnični posnetek poslopja in posnetek z vrisanimi označitvami (d.i.a. Borut Malnar);

— priprava terena v Spominskem muzeju Rogatec in v zvezi s tem izdelava smernic s fotomontažo za lociranje gospodarskega poslopja.

V okviru spremljanja in vodenja akcij za ohranjanje ali predstavitev etnoloških spomenikov:

— vodenje predstavitve Atelškove kočice v Savinjski gaj v Mozirju;

— spremljanje gradnje nadomestne stanovanjske hiše na Aškerčevi domačiji v Senožetih nad Rimskimi Toplicami;

— sodelovanje pri vodenju postavitve gospodarskega poslopja Rjavica 27 v Spominskem muzeju Rogatec;

— vodenje snemanja poslikave s stanovanjske hiše Robanov kot 33 (Pečovnikova domačija) — po dograditvi nadomestne hiše, ki že stoji na stari lokaciji bo restavator vrnil poslikavo na približno isto mesto;

— spremljanje in vodenje del pri muzejski predstavitvi rudarskega stanovanja v delavski koloniji Njiva v Trbovljah;

— spremljanje priprav za obnovo vodnega mlina in žage na domačiji Polže 1 pri Strmcu (Sorževa domačija);

— vodenje sanacije ohranjenega dela poslopja Kavčnikove domačije (hiša z dimnico) v Zavodnjah nad Šoštanjem;

— sodelovanje pri nastajanju projekta (v obliki konsultacij) za rekonstrukcijo hiše Ane Kolar, Trebče 46.

V okviru redne dejavnosti zavoda za izdajanje mnenj in soglasij:

— sodelovanje v prizadevanjih (brez uspeha) za ohranitev gostilne "Pri mostu", Titov trg 2 v Slovenskih Konjicah; za ohranitev značilnosti območja in najpomembnejših stavb so bile v začetku leta 1983 izdelane Spomeniškovarstvene smernice za ureditev Titovega trga;

— sodelovanje pri nastajanju lokacijske dokumentacije in načrta za gradnjo gostinskega lokala na mestu starega gospodarskega poslopja v okviru Plesnikove domačije, Logarska dolina 13;

— izdajo 51 pismenih mnenj, soglasij, dopisov v zvezi z lokacijskimi in gradbenimi dovoljenji in ocen stanj kulturnih spomenikov in dediščine.

Vsebinska in potek pomembnejših nalog na področju

varstva etnoloških spomenikov in dediščine je objavljena v Varstvu spomenikov XXVII, Ljubljana 1985.

VITO HAZLER

Etnološki oddelek goriškega muzeja

V prvem letu po prevzemu delovnega mesta etnologa v Goriškem muzeju — po odhodu Naška Križnarja na novo delovno mesto, dec. 1983 — je bila pozornost usmerjena predvsem na pregled etnološke dokumentacije in stanja zbirk, za katere skrbi Goriški muzej (v Tolminu, Trenti, Štanjelu, Vrsnem). Začeli smo urejevati etnološko dokumentacijo, skupaj z N. Križnarjem tudi negoteko in fil-moteko. Po pridobitvi novega prostora za etnološko pi-sarno bo potrebno urediti etnološko dokumentacijo v celoti.

Z marcem 1984 je nastopila delo v Goriškem muzeju pripravnica — etnologinja Katja Kogej, kar pomeni veliko obogatitev etnološkega oddelka.

Po popravilu strehe in drugih gradbenih delih na gradu Vipolže, kjer bo depo etnoloških predmetov, smo prostor vsaj za silo uredili: drobne predmete smo po grobi klasifikaciji razvrstili po policah, večje predmete pa v večjo dvorano. Predmete je potrebno preparirati in inventarizirati. Pri urejanju depoja so sodelovali tudi študentje etnologije v okviru študentske prakse.

V zbirkah Štanjel in Trenta smo začeli s preparacijo in inventarizacijo predmetov, nadalje pa bo potrebno zbirko prenoviti.

V skladu z Zakonom o varstvu naravne in kulturne dediščine smo pričeli s popisom premične kulturne dediščine oz. spomenikov v občinah Sežana in Ajdovščina in Nova Gorica; istočasno je bila postavljena kartoteka premične dediščine.

Terensko delo v poletnih mesecih je bilo namenjeno pripravi razstave "Solkanski mizarji", postavljeno v okviru raziskovalne interdisciplinarne naloge Goriškega muzeja "Solkani". Razstavo smo najprej postavili v prostorih krajevne skupnosti Solkan, nato smo jo prenesli v etnološke prostore Goriškega muzeja. Mizarsko orodje, predstavljeno na razstavi, bomo poskušali odkupiti in pridobiti za stalno zbirko Goriškega muzeja.

Z aktivom kmečkih žena pri TOK — "Josip Kraš" Tolmin smo sodelovali pri postavitvi razstave "Kmečka oblačila nekoč" ob kmečkem prazniku v Tolminu. Povezava z aktivom kmečkih žena je bila zelo koristna zaradi navezave stikov z ljudmi na terenu in spoznavanja gradiva, ki ga ljudje še hranijo na domu.

Pri skupni akciji ob razstavi "Goriška pričevanja" v Cankarjevem domu je sodeloval tudi etnološki oddelek.

Vse raziskave, načrtovane za leto 1984 so v teku in jih bomo nadaljevali v tem srednjeročnem obdobju:

Raziskava "Etnološka podoba Brd" v okviru interdisciplinarne akcije Goriškega muzeja "Raziskava Brd" je v prvi fazi: z dokumentacijsko službo SEM smo izdelali seznam etnološkega gradiva, ki so ga zbrale ekipe SEM pod vodstvom B. Orla v letih 1950—52, in skopirali gradivo s področja Brd, ki ga bomo uvrstili v etnološko dokumentacijo Goriškega muzeja in uporabili pri raziskavi. Pripravnica Katja Kogej je prepisala delovne dnevnike ekipe Goriškega muzeja pod vodstvom K. Plestenjaka, ki je raziskovala Brda leta 1958. Postavljena je etnološka kartoteka Brd.

Raziskava "Goveje planine na Tolminskem" poteka v okviru akcije SAZU "Planine na Slovenskem". Opravljeni so bili trije dnevi dela na terenu na Kranski planini, planinah Sleme, Medrje, Pretovč in Lapač, Božca, Hum in Hlevišče. Izdelana je bila foto in diadokumentacija. Navezali smo stike z Informatorji. V okviru akcije je potekalo sodelovanje s Triglavskim narodnim parkom.

Sondažna raziskava "Breginj 1984" (štirje terenski dnevi), je bila opravljena v zvezi s člankom "Breginj pred

in po potresu", ki ga je kustosinja objavila v Goriškem letniku.

V okviru raziskave "Obrtniški kraji na Goriškem" je potekalo sodelovanje s študenti etnologije: opravljena je bila diplomatska naloga o življenju čevljarjev v Mirnu, v delu pa je naloga o kovačih v Lokovcu.

INGA BREZIGAR
KATJA KOGEJ

Belokranjski muzej Metlika

V letu 1984 je etnolog nadaljeval z zbiranjem terenskega in arhivskega gradiva za etnološko topografijo občine Črnomelj. V prostorih Ljudske knjižnice v Črnomlju je v začetku aprila meseca pripravil razstavo topografskega gradiva za prvo, drugo in tretjo točko rajonizacijske sheme. Razen tega je v okviru topografskega dela posnel v vasi Krupa barvni film o žagarju, ki na potoku Krupa še žaga les s staro venecijanko; v vasi Prilozje in Krupa pa je napravil še filmski zapis o dveh domačijah.

V okviru terenskega dela je bil etnolog od prvega do osmega julija vodja Mladinskega raziskovalnega tabora Bela krajina 84 na Suhorju, kjer je v etnološki skupini zbiral za muzej gradivo o peskokopih v krajevnih skupnostih Suhor, Lokvica in Jugorje.

Poleg vodstev obiskovalcev po stalnih muzejskih zbirkah, je etnolog pripravil tri predavanja o zanimivostih in značilnostih Bele krajine za udeležence mladinske delovne akcije v Lokvah pri Črnomlju, učencem Srednje tekstilne šole v Metliki pa je predaval o tkalstvu in tkalskih načinih v Beli krajini.

Tekoče muzejsko delo je bilo usmerjeno predvsem v dopolnjevanje etnološke fototeke in diateke, urejanje centralne muzejske datoteke, kakor tudi v zbiranje, konzerviranje in inventarizacijo muzejskih predmetov. V preteklem letu je bila popolnoma urejena muzejska filmoteka, prav tako pa tudi novo pridobljeno arhivsko gradivo. Ker muzej nima kustosa zgodovinarja, je etnolog skrbel tudi za t.i. kulturno zgodovinski oddelek, njegove predmete in dokumentacijo.

ANDREJ DULAR

Medobčinski zavod za spomeniško varstvo Piran

Lani je potekalo delo na naslednjih najvažnejših nalogah:

— preučevanje etnoloških spomenikov in etnološke dediščine Strunjana za elaborat Strunjan, Naravna in kulturna dediščina, Medobčinski zavod za spomeniško varstvo Piran, februar 1984;

— organizacija ankete o odnosu prebivalcev Strunjana do naravne in kulturne dediščine tega kraja in izvedba ankete s pomočjo mladincev Strunjana; rezultati ankete so bili koristen argument v delovanju MZSV Piran za obrambo krajinskega parka Strunjan pred pozidavo;

— udeležba na razpravah o prostorskem delu družbenega plana v krajevnih skupnostih občine Piran;

— pregledovanje, opisovanje in foto dokumentiranje naselij in zaselkov na območju občine Koper za sestavo strokovnih osnov za razglasitev spomenikov v tej občini;

— sodelovanje s Pomorskim muzejem "Sergej Mašera" v Piranu pri pregledovanju stavbne dediščine solin v Sečovljah in foto dokumentiranju;

— referat o etnološki dediščini Strunjana na posvetovanju društva konservatorjev o kulturni krajini, ki je bilo 22. marca v Portorožu;

- preučitev etnološke dediščine Portoroža za elaborat Zazidalni načrt Portorož, Kulturna in naravna dediščina, MZSV Piran, julij 1984;

— referat o varstvu kulturne dediščine solin na okrogli mizi "Sečoveljske soline — sedanost in prihodnost", ki je bila 12. oktobra v Portorožu;

— organizacija tretjega posvetovanja o zgodovinskih vzporednicah slovenske in hrvaške etnologije, ki je bilo 13. in 14. decembra v Portorožu;

— skupaj z Zoro Žagar, Borisom Križanom in Andrejem Avčinom, referat o naravni in kulturni dediščini solin ob slovenski obali; referat, namenjen ogledu terena, ni bil predstavljen zaradi slabega vremena.

MOJCA RAVNIK

Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran

Naloge:

— Topografski popis obstoječega stanja arhitekture in ostankov materialne kulture v solinah Fontanigge (Sečovlje)

Etnologinja je sodelovala z arhitektom — Stanka Pustoslemšek-Koren; evidentiranih je bilo 117 solinskih hiš ter po predhodnem izboru 8 vrisanih na topografske kartone za arhitekturo. Izdelana je bila foto in diadokumentacija, zbrano terensko gradivo je bilo vpisano na dokumentacijske kartone. Evidentirana so bila tudi orodja in priprave, ki so jih uporabljali solinarji pri delu v solinah in nekatera od njih določena za shranitev in zaščito. S terenskim gradivom smo dopolnili solinarsko zbirko v muzeju v Piranu.

— V tisk je šel katalog o etnološki zbirki "Tonina hiša" v Ravnu.

— Nadaljevali smo z adaptacijo nekdanjega gospodarskega poslopja ob Tonini hiši v Ravnu. V stavbi bomo uredili depoje za oljarstvo in sanitarije; začeli smo z urejanjem okolice Tonine hiše.

— Etnološka raziskava solinarstva v sečoveljskih in strunjskih solinah (1984—1986)

Pomorski muzej je bil v letu 1984 vključen prek ZRC SAZU v raziskovalni projekt "Specifičnosti istrske kulturne dediščine" z večletno etnološko nalogo z omenjenim naslovom. Raziskave so bile lani vezane pretežno na terensko delo; sodelovala je tudi študentka oddelka za etnologijo FF v Ljubljani. Doslej zbrano gradivo smo dopolnili z zračnimi posnetki solnih kompleksov v Sečovljah in Strunjanu ter novim terenskim gradivom iz solin Lera (Sečovlje).

— Sodelovanje na okrogli mizi "Sečoveljske soline — sedanost in prihodnost" z referatom "Kratek zgodovinski pregled nastanka piranskih solin, s poudarkom na solinah v Sečovljah"; okrogla miza je bila 12. 10. 1984 v Portorožu.

— Organizacija in strokovno sodelovanje na posvetovanju Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije III, 13. in 14. decembra 1984 v Portorožu

— Nadaljevanje topografske naloge Rajonizacija slovenskega etničnega prostora (občina Piran); v nalogo sta se vključili tudi študentki etnologije Marina Jurkota in Bogdana Tome,

— Tekoče muzejsko delo: vodenje in dopolnjevanje dokumentacije, urejanje depojev itn.

ZORA ŽAGAR

Poročilo o delu na etnološkem oddelku Pokrajinskega muzeja Ptuj v zadnjih treh letih (1982, 1983, 1984)

8. februarja 1982 je prekinila delovno razmerje dotedanja kustosinja-etnologinja Smiljana Petr-Marčec. Zaradi tega je bilo delo na etnološkem oddelku v glavnem prekinjeno. Muzej je prevzel s postaje milice Ptuj večji fond zaseženega gradiva. Muzej je začel z gradbenimi deli vezave gradu, zato je zaprl glasbeno zbirko in zbirko LR, gradivo pa je bilo deponirano (prav tako ljudska in izvenevropska glasbila). Muzej je pritegnil k sodelovanju dipl. ing. arh. Marjana Lobodo in mag. Janeza Bogataja, ki sta izdelala idejni načrt bodoče etnološke zbirke PMP. Načrt je bil predstavljen tudi širši javnosti v obliki razstave decembra 1982.

4. januarja 1983 je začel z delom kustos etnolog Ralf Čeplak. V letu 1983 je pregledal deponirane predmete, dokumentacijo in muzejsko literaturo. Pregledoval je etnološko literaturo s ptujskega območja in začel urejati bibliografijo. Dokumentiral je pustne šege na ptujskem polju. Ogledal si je depo z etnološkimi predmeti v gradu v Veliki Nedelji in objavil članek v ptujskem Tedniku s smernicami za nadaljnje zbiranje predmetov. Temeljito je uredil negativoteko, diateko, tematsko uredil etnološko knjižnico po veljavni etnološki sistematiki in jo dopolnil z najnужnejšimi etnološkimi knjigami, ki so izšle v zadnjih letih. Napisal je več člankov za Tednik. Inventariziral je predmete iz zaseženega fonda. V sodelovanju z gibanjem Znanost mladini je organiziral in vodil poletno prakso študentov etnologije v Dornavi v okviru ZMDA Slovenske gorice '83. Raziskovali so kulturni razvoj v občini Ptuj s pomočjo rajonizacijske vprašalnice. Gradivo s te prakse je pretipkano na muzejske kartone in shranjeno v PMP. Sodeloval je tudi na Mladinskem raziskovalnem taboru "Makole '83" kot mentor etnološke skupine. Skupina je prav tako raziskovala kulturni razvoj zadnjih 100 let na območju današnje KS Makole s pomočjo že omenjene vprašalnice. Tudi na Ptujju je sodeloval z različnimi ustanovami. Meseca maja je bil na občini sestanek "o ponovni postavitvi vinarske in etnološke zbirke". Določili so delovno komisijo, ki pa je ostala zapisana le na papirju. Na SŠC je imel kustos predavanja o etnologiji za učence kmetijske, kovinarske, metalurške in družboslovne srednje šole. Sodeloval je v zgodovinsko-etnološki interesni dejavnosti s srednješolci. Izdelal je predlog za zavarovanje muzealij na etnološkem oddelku. Organiziral in vodil je preselitev lesenih etnoloških predmetov v prostore, kjer so jih strokovnjaki zaplinili. Sodeloval je v komisiji za ocenjevanje turističnih spomenikov, pri ustanovitvi "Kluba mladih raziskovalcev" v SŠC in vodil etnološko skupino. Ob koncu leta je sodeloval pri postavitvi razstave "Novo pridobljeni predmeti 1980—83" in napisal krajše besedilo za zloženko. Bil je na kongresu etnologov in folkloristov Jugoslavije v Rogaški Slatini in na različnih strokovnih sestankih. Vse lesene etnološke predmete je tematsko razvrstil. Napisal je prispevek za tematsko številko Glasnika SED o etnološkem muzealstvu. Nadzoroval je stanje v depojih in v žitnici.

V letu 1984 je napisal sintezo dobljenih podatkov na taboru Makole '83, ki je izšla v posebni publikaciji Gibanja Znanost mladini. Napisal je tudi več člankov za Tednik, prispevek za posvetovanje etnologija-zgodovina, ki je bilo novembra v Mariboru, vodnik po zbirki glasbil in pojasnjeval vodstvo po njej. Dokumentiral je pustne šege na ptujskem polju in v Ptujju in ptujske sejme. Nadzoroval je premaz vseh zaplinjenih lesenih predmetov. Spomladi je imel predavanje o etnologiji za učence SŠC. Na skupščini SED je bil izvoljen v izvršni odbor SED. Bil je izvoljen tudi v izvršni odbor Zgodovinskega društva Ptuj, v izdajateljski svet Časopisa za zgodovino in narodopisje in v organizacijski odbor za kurentovanje

na Ptuj. Vse leto je aktivno sodeloval na sestankih omenjenih ustanov.

Organiziral in izvedel je tri terenske prakse:

1. Konec junija in prvo polovico julija je raziskoval tradicionalne obrti v ptujski občini s skupino srednješolcev v okviru "Kluba mladih raziskovalcev" v Dornavi z ZMDA Slovenske gorice '84.

2. Drugo polovico julija je bil mentor etnološki skupini "Mladinskega raziskovalnega tabora Makole '84", ki je raziskovala viničarstvo na območju KS Makole. Rezultati dela bodo v kratkem izšli v posebni publikaciji Gibanja Znanost mladini.

3. V avgustu je nadaljeval z raziskavo tradicionalnih obrti in načina življenja obrtnikov v ptujski občini s skupino študentov etnologije. Izhodišče pa je bila Dornava.

Rezultati dela skupine srednješolcev — "Kluba mladih raziskovalcev" — so bili objavljeni v posebni publikaciji "Mladi raziskovalci na delovni akciji", ki jo je uredil kustos. Ob izidu so pod njegovim vodstvom v okviru serije predavanj Zgodovinskega društva Ptuj srednješolci predstavili svoje delo ob diapozitivih v SŠC.

Dobljeni podatki iz obeh terenskih praks Dornava '84 pa so bili objavljeni v vodniku k razstavi "Kje so tradicionalne obrti".

Vse leto je raziskoval in pripravljaval razstavo "Kje so tradicionalne obrti", ki je bila odprta 21. decembra 1984 in bo odprta še ves januar.

21. decembra 1984 je dal odpoved na delovno mesto kustosa etnologa v Pokrajinskem muzeju Ptuj.

Na etnološkem oddelku PMP je problematičnih več vprašanj. Naštel bom nekatere. Žgoče je prostorsko vprašanje: tako razstavni prostor kakor depoji so javnosti nedostopni, dokler ne bo sanirana žitnica, ki je temu namenjena, in dokler ne bo uresničen idejni načrt bodoče etnološke zbirke. Glede na izredno etnološko bogastvo v ptujski in ormoški občini, ki ju pokriva Pokrajinski muzej Ptuj, bi bilo nujno potrebno priskrbeti potrebna finančna sredstva za zaposlitev še enega kustosa etnologa in jima s polnim razumevanjem omogočiti raziskovanje socialnih in poklicnih skupin ljudi na teh območjih. Razvoj raziskovalne in razstavne dejavnosti mora potekati po konceptu, ki je bil zamišljen v idejnem načrtu, saj bo le tako zagotovljeno sistematično delo in s tem tudi ustrezna znanstvena, pedagoška, didaktična raven. Ko govorimo o izhodiščih razvoja ne moremo prezreti tehnične opremljenosti oddelka. Čas gre naprej, tehnologija se razvija z izredno naglico. Oddelek bi za resno delo potreboval sodobno avdiovizualno tehniko: magnetofon, fotoaparati, diaproyektor, videokamera in opremo, za sprotno urejanje in shranjevanje vseh podatkov in dokumentacije pa prav gotovo tudi mikroročunalnik. Ne moremo tudi mimo službenega vozila, ki pa bi ga potreboval muzej v celoti.

Morda se zdijo potrebe velike, vendar ne moremo večno pristajati na polovičarske odločitve.

RALF ČEPLAK

BIBLIOGRAFIJA

Bibliografija nalog študentov oddelka za etnologijo FF v letu 1984 (z dopolnitvami za 1983)

Okrajšave: S1 — seminarska naloga v 2. letniku
S2 — seminarska naloga v 3. letniku
D — diplomska naloga
ilustr. — ilustracije med besedilom
pril. — priloženo slikovno, kartografsko, statistično ali drugo gradivo

Vse naloge so v tipkopisu.

1.1. MATERIALNA KULTURA

1.1.12. Rokodelstvo in obrt

Povirk Tea: Albanci — slaščičarji v Ljubljani. — 24 str., 3 str. pril. — S2 (1984)

Zaveršnik Jasna: Dosedanje ugotovitve in pregled pohorskih glažut. — 26 str. : ilustr. — S1 (1984)

1.1.16. Prehrana

Ferle Mojca in Klemenc Alenka: Prehrana v gorenjskih partizanskih enotah med NOB. — 79 str. : ilustr., pril. — S1 (1983)

1.1.19. Trgovina

Kebe Melita: Tihotapstvo na Notranjskem med obema vojnama, — 30 str., pril. — S1 (1983)

1.2. SOCIALNA KULTURA

1.2.2. Družinsko-sorodstvene zveze

Vodopivec Alenka: Način življenja študentskih družin v Študentskem naselju : I. del : Vpliv grotne kulture na način življenja študentskih družin. — 34 str., pril. — S1 (1984)

1.2.7. Medkrajevni in interetnični odnosi; manjšine, zdomstvo, izseljenstvo

Sallam Jassim: Arabski študenti v Ljubljani. — 25 str., pril. — S1 (1984)

1.2.9. Vrednote in moralne norme

Zagajšek Irena: Vrednote in norme študentov geografije v primerjavi s filozofi. — 64 str. : ilustr., pril. — S2 (1983)

1.2.14. Generacijske skupnosti

Lamovšek Barbara in Lampreht Cvetka: "Vsi smo srednješolci" : vprašanje razlik med srednješolci v Ljubljani (nadaljevanje semin. naloge 1). — 78 str., pril. — S2 (1984)

1.2.15. Namenske skupnosti

Franc Božena: Način življenja abstinentov v klubu zdravljenih alkoholikov Center — Celje. — 30 str. — S1 (1983)

1.2.19. Rojstvo, poroka, smrt

Hirnók Josef: Pogrebne šege v Porabju. — 29 str., pril. — S1 (1983)

1.3. DUHOVNA KULTURA

1.3.2. Verovanje

Jager Alenka: Verska zavest med gimnazijci v Celju. — 18 str. — S1 (1983)

Šumi Irena: Krščanska verska skupnost Jehovinih prič v Ljubljani — 62 str., 2 mapi prilog — S2 (1983)

1.3.6. Likovno obzorje, likovna umetnost

Jeras Tanja: Grafiti v Ljubljani. — 61 str. : ilustr., pril. — S1 (1984)

1.4. ETNOLOŠKE OBRAVNAVE KRAJEVNIH IN REGIONALNIH SKUPNOSTI

Rus Sonja: Ravne na Koroškem. — 32 str. — S2 (1984)

Stumberger Sabina: Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja — 20 stoletje : KS Šmartno pri Slovenj Gradcu. — 49 str., 15 pril. fot. — S1 (1984)

Vinkl Darko: Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja — 20 stoletje : občina Ravne na Koroškem. — 24 str., 9 pril. fot. — S1 (1984)

1.5. ETNOLOŠKE OBRAVNAVE POKLICNIH IN SOCIALNIH SKUPNOSTI

Pavlin Andrejka: Etnološki prikaz načina življenja in kulture mirenskih čevljarjev od začetka razvoja obrti (okoli leta 1850) do danes. — 73 str., pril. — D (1984)

2.6.2. Raziskovalci, zbiratelji, ljubitelji; biografije, obletnice, ...

Cobal Nadja: Življenje Matije Zavravca. — 34 str., pril. — S1 (1984)

Naloga, oddane v prvi polovici leta 1984, so uvrščene že v bibliografijo za leto 1983, objavljeno v prejšnji številki Glasnika SED.

INGRID SLAVEC

KRONIKA

od 1. julija do 31. decembra 1984

Od 5. do 15. julija je bil Julijan Strajnar v Kovačevi na Češkoslovaškem, kjer se je udeležil terenskega dela in mednarodnega seminarja o ljudskih glasbilih.

11. in 12. septembra je potekal prvi del seminarja o etnološkem filmu, ki ga je vodil Naško Križnar iz Avdiovizualnega laboratorija pri ZRC SAZU in pripravil skupaj s SED. Teoretičnega in praktičnega dela seminarja, ki se je nadaljeval 30. oktobra, se je udeležilo 16 etnologov, med njimi 3 študentje. (Glej prispevek N. Križnarja)

14. septembra so v Pokrajinskem muzeju Maribor v sodelovanju z Istorijskim muzejem iz Beograda pripravili razstavo Srbsko srednjeveško orožje.

15. septembra je bila na gradu Goričane ob 50-letnici pokrajinske partijske konference v Goričanah otvoritev novo postavljenih stalnih zbirk iz Indonezije in Mehike in občasni razstav: Keramika zahodne Afrike in Darovi predsedstva SFRJ.

26. septembra je imel Janez Bogataj v Odprti univerzi Marksističnega centra Univerze v Mariboru predavanje Kakšna dediščina je gibanica? (O etnološkem pojmovanju kulture in kulturne dediščine ter o pogledih na uporabnost spoznanj v vsakdanjem življenju). Predavanje je spremljal prikaz barvnih diapozitivov.

27. septembra je bil na Filozofski fakulteti sestanek o preučevanju etnološke podobe slovenskega zamejstva. Srečanja in pogovora o dosedanjih raziskavah in bodočih načrtih so se poleg etnologov iz Ljubljane iz zamejstva udeležili Lučka Abram iz Trsta, Marija Kozar-Mukič, Katarina in Jozsef Hirnök iz Porabja, iz Avstrije pa dr. Pavle Zablatnik, Avgustin Malle, Herta Laussegger in Berti Logar. Iz njihovih poročil in mnenj je mogoče razbrati, da so, z izjemo Porabja, razmeroma skromni etnološki prispevki in nesistematično raziskovanje nasledek pomanjkanja oz. kar odsotnosti poklicnih etnologov, ki bi se lahko načrtno vključili v nalogo Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja oz. v raziskovalni projekt Način življenja Slovencev v 20. stoletju.

27. in 28. septembra je bilo v Sežani posvetovanje Zaton kraške arhitekture. Pripravilo ga je Slovensko konservatorsko društvo; udeležilo se ga je tudi nekaj etnologov.

30. septembra je bila na gradu Goričane predstava indonezijskega gledališča senčnih lutk in projekcija filmov o Indoneziji.

Igor Cvetko in Julijan Strajnar sta se 30. septembra in 1. oktobra z referatom udeležila sestanka etnomuzikologov v Radovišu.

Od 2. do 5. oktobra je bil v Radovišu 31. kongres Zveze društev folkloristov Jugoslavije. Igor Cvetko, Julijan Strajnar in Marko Terseglav so se ga aktivno udeležili. (Glej prispevek M. Terseglava)

5. in 6. oktobra je Tone Cevc predaval na posvetovanju za koroške zbiralce ljudskega blaga v Tinjah.

8. oktobra je Julijan Strajnar sodeloval na posvetovanju o narodnozabavni glasbi v Ptuj.

9. oktobra je imel Naško Križnar v okviru muzejskih večerov v Idriji predavanje Ljudska kultura zahodne Slovenije v etnoloških filmih s projekcijo filmov.

10. oktobra je v mariborski Odprti Univerzi Damjan Ovsec govoril o družabnosti v mestnem tkivu, o pomenu mestnega prostora in pripadajočem načinu življenja v preteklosti in sedanjosti.

10. oktobra je na Oddelku za etnologijo FF diplomiral Marko Meglič.

10. oktobra so v Etnološkem oddelku Pokrajinskega muzeja Koper odprli razstavo bačuk Erminija Majkusa.

12. oktobra je bil v Portorožu posvet Sečoveljske soline — sedanjost in prihodnost. Ob predstavitvi urbanističnih,

ekoloških in gospodarskih vidikov prikaza možnosti ureditve in uporabe tega prostora sta etnološki vidik predstavili Zora Žagar z zgodovinskim orisom razvoja piranskih solin in Mojca Ravnik, ki je govorila o solinah kot kulturni dediščini in njenem varstvu.

16. in 17. oktober sta bila posvečena 50-letnici Folklornega inštituta (zdaj Sekcija za glasbeno narodopisje ISN ZRC SAZU).

Ob tej priložnosti so sodelavci Sekcije v Prešernovi dvorani SAZU pripravili razstavo o razvoju in delu te ustanove. K prazničnemu razpoloženju ni pripomogla le izčrpna in zanimiva razstava, temveč tudi številni gostje, množica voščil za uspešno delo, izvire glasbeni in kulturni program. 16. oktobra popoldne in 17. oktobra dopoldne je bilo na SAZU posvetovanje na temo Ljudsko glasbeno izročilo in sodobnost, ki so se ga udeležili tudi gostje iz tujine. 16. oktobra zvečer je bilo v Okrogli dvorani Cankarjevega doma "Srečanje z ljudskimi godci in pevci." (Glej prispevek M. Terseglava)

20. oktobra so v Pokrajinskem muzeju Celje iz grdiva etnološke fototeke predstavili Kmečke domačije na Celjskem. Razstava je bila na ogled do 20. novembra.

25. oktobra je mag. Duša Knel Umek na Filozofski fakulteti javno zagovarjala doktorsko disertacijo "Skupnosti in družbeno razlikovanje v Vitanju od 70. let 19. stoletja do druge svetovne vojne".

25. oktobra je o muzejskih problemih in spoznanjih o muzejih v ZDA, Kanadi in na Nizozemskem govoril v Piranu Janez Bogataj.

25. oktobra je na znanstvenem posvetovanju Družbena in kulturna podoba slovenske reformacije na SAZU sodelovala Marija Stanonik z referatom Slovenski protestanti in vprašanje slovsstvene folklore.

27. in 28. oktobra se je Julijan Strajnar z referatom udeležil mednarodnega znanstvenega sestanka o glasbi sredozemskih dežel v Sassariju na Sardiniji.

30. oktobra je bila na Vrhu v Italiji javna predstavitev filma Ustavljanje pusta. Pri realizaciji in promociji sta sodelovala Naško Križnar in Igor Cvetko.

30. oktobra so na SAZU predstavili novo knjigo dr. Toneta Cevca Arhitekturno izročilo pastirjev, drvarjev in oglarjev na Slovenskem.

8. in 9. novembra je bilo v Mariboru posvetovanje o etnologiji in historiografiji. Pobudnika posveta sta bila Slovensko etnološko društvo in Zveza zgodovinskih društev Slovenije, za organizacijo in izvedbo pa so poskrbeli še sodelavci Marksističnega centra Univerze v Mariboru in Pokrajinskega muzeja Maribor. Prvi dan je bila razprava posvečena teoretskim vidikom razmerja med zgodovino in etnologijo in popoldne preučevanju NOB. udeleženci so si prvi dan ogledali stalno zbirko Pokrajinskega muzeja Maribor in se zvečer zbrali na sprejemu mariborskih gostiteljev. Naslednji dan je tekla razprava o sodelovanju historičnih ved pri raziskovanju in muzejskih predstavah slovenske kulturne zgodovine. (Glej prispevek M. Zadnikarja)

13. novembra so v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani odprli razstavo Madžarska ljudska umetnost, ki jo je posredoval Etnografski muzej iz Budimpešte.

Od 15. novembra do 15. decembra je bil v Kraški muzejski zbirki v Postojni razstavljen Vetrnik Inje Smerdel iz Slovenskega etnografskega muzeja.

16. novembra se je Marko Terseglav udeležil proslave ob 80-letnici Österreichisches Volksliedwerk na Dunaju.

Sredi novembra je bila na študijskem obisku na Oddelku za etnologijo sovjetska etnologinja Margareta S. Kašuba, ki je 21. novembra študentom etnologije govorila o etnološkem delu v SZ, posebej na Inštitutu za etnografijo sovjetske akademije v Moskvi, in o svojem preučevanju družine v Jugoslaviji.

V okviru Ostrovrharjevih srečanj je 17. novembra Boris Kuhar predaval o kulturi in umetnosti vzhodne Afrike, 18. novembra pa sta Pavla Štukelj in dipl. inž. Didi Suehadi govorila o kulturi in umetnosti v Indoneziji.

Julijan Strajnar je pripravil scensko glasbo za novembrski gledališki premieri — monodramo Fraklova vrnitev

in lutkovno igro Martin Krpan.

1. decembra je Marko Terseglav postal član v The international organization of folk art.

12. decembra sta bila na oddelku za etnologijo FF gosta dr. Ion Vladutiu z Inštituta za folkloro v Bukarešti in dr. Dušan Drljača z Etnografskega inštituta SANU v Beogradu. Dr. Vladutiu je študentom v spremljavi diapozitivov predaval o svojem preučevanju Istroromunov, dr. Drljača pa je predstavil spoznanja iz raziskovanja Poljakov v Jugoslaviji.

13. in 14. decembra je bilo v Portorožu tretje posvetovanje Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije. Tokrat ni bilo več namenjeno zgodovinskemu pregledu razvoja in stičišč obeh nacionalnih etnologij kakor v Ormožu in Varaždinu, temveč preučevanju Istre. Slovensko, hrvaško in italijansko govoreči udeleženci so v referatih predstavili bogato kulturno dediščino istre, ki pa je še vedno premalo in nenačrtno preučena. Prvi večer posvetovanja sta popestrila glasbena dogodka — predstavitev plošče Canti e musiche popolari dell' Istria Veneta Roberta Starca in koncert skupine istranova. Naslednji dan je bila predstavljena filmska dokumentacija o Izoli, ki je nastajala med letoma 1979 in 1984, sledila pa je zaradi slabega vremena skrajšana ekskurzija.

14. decembra sta se Igor Cvetko in Julijan Strajnar udeležila strokovnega posveta o vlogi ljudske glasbe v NOB v sklopu festivala Kurirček.

15. decembra je bil Marko Terseglav v Beogradu na seji predsedstva Zveze društev folkloristov Jugoslavije in seji uredniškega odbora Narodnega stvaralaštva.

Istega dne je Julijan Strajnar v Trstu sodeloval v diskusiji ob promociji navedene plošče istrske glasbe Roberta Starca.

18. decembra je imel dr. Ion Vladutiu na Oddelku za etnologijo FF drugo predavanje za študente. Govoril je o nomadih in transhumantni paši v jugovzhodni Evropi.

21. decembra je Pokrajinski muzej Ptuj v razstavnem paviljonu Dušana Kvedra pripravil razstavo Kje so tradicionalne obrti. Po otvoritvi je imel o tej temi predavanje Janez Bogataj.

V izteku leta 1984 sta poleg omenjene knjige dr. Toneta Cevca izšli še dve pomembni etnološki deli — izbrani spisi dr. Franja Baša z naslovom **Stavbe in gospodarstvo na slovenskem podeželju**, v redakciji dr. Angelosa Baša, in plod dolgoletnega raziskovalnega dela dr. Nika Kureta **Maske slovenskih pokrajin**.

Ob knjižnih novostih pa moramo omeniti še dragoceno brošuro o delu Folklornega inštituta oz. Sekcije za glasbeno narodopisje, ki jo je za 50. obletnico te ustanove pripravila in uredila dr. Zmaga Kumer.

INGRID SLAVEC

GLASNIK SLOVENSKEGA ETNOLOŠKEGA DRUŠTVA

Glasilo Slovenskega etnološkega društva: zanj odgovorna
Ljudmila Bras, predsednica SED

Izhaja štirikrat letno, naklada 700 izvodov
Grafična priprava in tisk: Partizanska knjiga, Ljubljana

Glavni in odgovorni urednik: Marko Terseglav

Člani uredništva:

Naško Križnar (film)

Boris Mravljec (tehnični urednik, fotografija)

Damjan Ovsec (Bulletin of Slovene Ethnological Society)

Mojca Ravnik (kronika, jugoslovanska etnologija)

Ingrid Slavec (knjižna poročila, lektorica)

Nives Sulič (prevodi v angleščino)

Zmago Šmitek (neevropska kultura)

Izdajateljski svet:

Angelos Baš (ZRC pri SAZU)

Slavko Kremenšek (Oddelek za etnologijo FF)

Boris Kuhar (SEM)

Inga Miklavčič (Goriški muzej, Nova Gorica)

Julijan Strajnar (ZRC pri SAZU)

Naslov uredništva: Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12, Lju-

bljana, telefon: 224-011, int. 335, glavni urednik 216-322

Posamezna številka stane 30 din

Celotna naročnina 120 din

Tekoči račun 50100-678-44338

Fotografije in risbe po želji vračamo, rokopisov ne vračamo! Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji.

Po mnenju Republiškega komiteja za kulturo (št. 4210-27/78) je Glasnik oproščen temeljnega davka od prometa proizvodov. Številko sta sofinancirali Raziskovalna in Kulturna skupnost Slovenije.

SLIKA NA NASLOVNICI: Prizor z javne radijske oddaje Slovenska zemlja v pesmi in besedi, ki je bila 16. 10. 1984 v Cankarjevem domu ob proslavi 50-letnice folklornega inštituta.

Foto: Naško Križnar

ZGODOVINA ETNOLOGIJE V SLIKAH

Oktober 1984; Prešernova dvorana SAZU; Otvoritev razstave ob 50 letnici Folklornega inštituta, današnje Sekcije za glasbeno narodopisje ISN ZRC SAZU. Foto: Naško Križnar

č 121

II 131 829 1984

998641983,3

COBISS

ZOOOVINA ETNOLOGIJE V SLIKAH

